

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**СТРАТЕГІЧНІ ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

2 курсу денної форми навчання

ПЕТРОВСЬКОГО Ярослава Вікторовича

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент

ПЕТЛІН Ірина Володимирівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«07» грудня 2023 р., протокол № 5
завідувач кафедри фінансів та обліку

(підпис) МЕЛЬНИК С.І.
(ПРИЗВИЩЕ, ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
Кафедра фінансів та обліку
Освітній ступінь «магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
фінансів та обліку
_____ Степан МЕЛЬНИК
«_» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕТРОВСЬКОГО Ярослава Вікторовича (ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Стратегічні загрози соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції»
керівник роботи НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент
затверджені наказом ЛьвДУВС від «_» _____ 2023 р. № _____
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «_» _____ 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань дослідження стратегічних загроз соціально-економічному розвитку України, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження сутності загроз соціально-економічному розвитку країни, окреслити вплив глобальної економічної інтеграції на соціально-економічний розвиток країни; проаналізувати сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України; провести оцінку впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України; запропонувати основні напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції; узагальнити світовий досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків) Перелік основних чинників виникнення загроз соціально-економічному розвитку країни; Основні стратегічні загрози соціально-економічному розвитку країни; Структурна схема глобальної економічної інтеграції; Перелік основних принципів глобальної економічної інтеграції; Динаміка обсягів ВВП України та його зміни у 2018–2022 рр.; Динаміка індексу інфляції в Україні у 2018–2022 рр.; Динаміка рівня тіньової економіки в Україні у 2018–2022 рр.; Динаміка рівня бідності в Україні у 2018–2022 рр.; Динаміка рівня зайнятості та безробіття населення в Україні у 2018–2022 рр.; Обсяги дефіциту державного бюджету України у 2018–2022 рр.; Динаміка обсягів державного боргу України у 2018–2022 рр.; Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні у 2018–2022 рр.; Динаміка загальної кількості виявлених кіберзлочинів та глобального індексу кібербезпеки в Україні у 2018–2022 рр.; Обсяги втрат людського капіталу України, спричинені повномасштабним вторгненням росії на територію України у 2022 р.; Динаміка індексу якості життя населення в Україні у 2018–2022 рр.; Особливості протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку у країнах Європейського Союзу; Основні моделі протидії загрозам соціально-економічного розвитку країни; Структурно-логічна модель прогнозування соціально-економічного розвитку України у стратегічній перспективі; Основні заходи протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРІЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	НАКОНЕЧНА Н.В.		
2	НАКОНЕЧНА Н.В.		
3	НАКОНЕЧНА Н.В.		

7. Дата видачі завдання «__» _____ 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану		виконано
2	Написання першого розділу		виконано
3	Написання другого розділу		виконано
4	Написання третього розділу		виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків		виконано
6	Оформлення роботи		виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)ПЕТРОВСЬКИЙ Я.В.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)НАКОНЕЧНА Н.В.
(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ПЕТРОВСЬКИЙ Я.В. Стратегічні загрози соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретико-методичних засад дослідження загроз соціально-економічному розвитку країни в умовах глобальної економічної інтеграції. Розглянуто теоретичні аспекти щодо визначення сутності загроз соціально-економічному розвитку країни та глобальної економічної інтеграції, виявлено вплив глобальної економічної інтеграції на соціально-економічний розвиток країни. Проаналізовано сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України та оцінено вплив стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України. Запропоновано основні напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Ключові слова: загрози, соціально-економічний розвиток, глобалізація, інтеграційні процеси, система протидії загрозам.

ANNOTATION

PETROVSKY Ya.V. Strategic threats to the socio-economic development of Ukraine in the conditions of global economic integration. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical and methodological foundations of the study of threats to the socio-economic development of the country in the conditions of global economic integration. The theoretical aspects of determining the essence of threats to the socio-economic development of the country and global economic integration are considered, the influence of global economic integration on the socio-economic development of the country is revealed. Current trends in the socio-economic development of Ukraine were analyzed and the influence of strategic threats of global economic integration on the level of socio-economic development of Ukraine was assessed. The main directions of combating strategic threats to the socio-economic development of Ukraine in the conditions of global economic integration are proposed.

Key words: threats, socio-economic development, globalization, integration processes, threat countermeasure system.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	10
1.1. Сутність загроз соціально-економічному розвитку країни.....	10
1.2. Глобальна економічна інтеграція та її вплив на соціально-економічний розвиток країни.....	16
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	24
2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України...	24
2.2. Оцінка впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України.....	31
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	40
3.1. Світовий досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку.....	40
3.2. Напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.....	46
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах посилення викликів і небезпек економічного, соціального, політичного та воєнного характеру загострюються проблеми забезпечення макроекономічної стабільності країни та її спроможності протистояти дестабілізуючим чинникам, ризикам і загрозам, які чинять вагомий негативний вплив на рівень розвитку економіки та на якість життя населення в суспільстві. Особливо небезпечними в сучасних умовах існування України є загрози соціально-економічному розвитку країни, які спричиняють значні диспропорції розвитку економіки й суспільства та деструктивно впливають на процеси і явища, що в них відбуваються, порушуючи при цьому сталість та стабільність їх функціонування. За таких умов актуалізується проблематика забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, що перетворюється в одне із найпріоритетніших завдань державної політики різних рівнів управління та потребує формування ефективної системи протидії існуючим та потенційним загрозам. Зважаючи на зазначене, тематика дослідження набуває особливої вагомості та потребує додаткового поглибленого вивчення.

Проблемні аспекти дослідження стратегічних загроз соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції знаходять своє відображення в наукових працях таких вчених як Т. Архипенко, О. Бандурка, І. Бойко, З. Варналій, С. Добринь, М. Іванова, М. Кристиняк, Н. Кухарська, Н. Носань, В. Пироженко, Є. Рудніченко, Д. Шкляр, які зробили вагомий внесок у розв'язання окресленої проблеми, саме тому їх праці використано при написанні кваліфікаційної роботи. В процесі написання роботи також використано основні положення законів України та нормативно-правових актів, аналітичні й звітні дані Міністерства фінансів України, Національної поліції України, Державної служби зайнятості

України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства економіки України, Міжнародної організації праці та інших міжнародних організацій. Однак, успішних результатів щодо позитивного вирішення проблем досі не вдалося одержати, що обумовлює необхідність продовження досліджень в даному напрямку та підтверджує актуальність тематики.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад дослідження стратегічних загроз соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідним виявляється вирішення таких **завдань**:

- визначити сутність загроз соціально-економічному розвитку країни;
- дослідити особливості глобальної економічної інтеграції та виявити її вплив на соціально-економічний розвиток країни;
- проаналізувати сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України;
- оцінити вплив стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України;
- узагальнити світовий досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку;
- обґрунтувати напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Об’єктом дослідження є стратегічні загрози соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади дослідження стратегічних загроз соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано загальнонаукові методи економічного аналізу та спеціальні методи

фундаментальних досліджень, зокрема, визначення сутності загроз соціально-економічному розвитку країни, глобальної економічної інтеграції та її впливу на соціально-економічний розвиток країни зроблено з використанням методу спостереження, системного аналізу та теоретичного узагальнення. Аналіз сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України та оцінювання впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України проведено за допомогою методу синтезу, порівняння та функціонально-системного підходу. Визначення основних напрямів протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції проведено за допомогою абстрактно-логічного методу та методу компаративного аналізу. Для узагальнення результатів дослідження та формування висновків використано графічний метод та метод систематизації даних.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено основні напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції шляхом надання пропозиції узаконення нормативно-правового регулювання методичного інструментарію оцінювання рівня соціально-економічного розвитку країни та регіонів.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи визначено сутність загроз соціально-економічному розвитку країни в умовах глобальної економічної інтеграції, окреслено теоретичні аспекти глобальної економічної інтеграції та її впливу на соціально-економічний розвиток країни. У другому розділі роботи досліджено сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України, проаналізовано стратегічні загрози соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції та оцінено вплив стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України. Третій розділ кваліфікаційної роботи присвячено дослідженню світового досвіду протидії

стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку та можливостям адаптації позитивних міжнародних практик такої протидії в умовах функціонування України, а також пошуку основних напрямів протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування на 5 сторінках) та 1 додатку на 1 сторінці. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, з них основний текст – 51 сторінка, які містять 18 рисунків та 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Сутність загроз соціально-економічному розвитку країни

Посилення процесів глобалізації, регіоналізації та євроінтеграції спричиняють значні диспропорції розвитку економіки й суспільства, чим порушуються усталені механізми забезпечення стійкості соціально-економічних систем та їх здатності протистояти викликам і небезпекам сучасності. В умовах нестабільності, невизначеності та наявності вагомих дестабілізуючих чинників виникає низка небезпечних ризиків і загроз, які чинять деструктивний вплив на процеси і явища в економіці, політиці та суспільстві, внаслідок чого сповільнюються темпи економічного зростання країни та знижується рівень життя населення. За таких умов особливо гостро постають проблеми необхідності дослідження загроз соціально-економічному розвитку країни, особливостей їх розвитку, способів прояву та наслідків активізації.

Проблематика дослідження сутності загроз соціально-економічному розвитку країни впродовж тривалого періоду часу перебуває в центрі уваги науковців і практиків та різнобічно розглядається в контексті пошуку методів протидії дестабілізуючим чинникам розвитку економіки й суспільства. Варто відмітити вагомі напрацювання в даному напрямку, які зроблені провідними вітчизняними науковцями. Зокрема, Є. Рудніченко [1, с. 192] загрози трактує як наслідки небезпеки у вигляді об'єктивізованих чинників потенційно негативної дії.

Натомість, Т. Архипенко та М. Іванова [2, с. 5] загрозами вважають можливі небезпеки та негативний вплив процесів і явищ, що наступає внаслідок негативної дії або настання небезпеки та призводить до різного

роду втрат. При цьому, І. Бойко [3, с. 94] наголошує, що загроза – це реальна подія, яка вже наступила та спричинила перехід небезпеки зі стану потенційності й можливості настання у реальну площину.

3. Варналій [4, с. 51–53] дійшов висновку, що виникненню загроз соціально-економічному розвитку країни передують інтенсифікація впливу дестабілізуючих чинників та їх взаємообумовленість із кризовими явищами й процесами, що відбуваються в економіці і суспільстві. Тому, науковець пропонує виділяти чинники виникнення загроз соціально-економічному розвитку, які відобразимо на рис. 1.1.

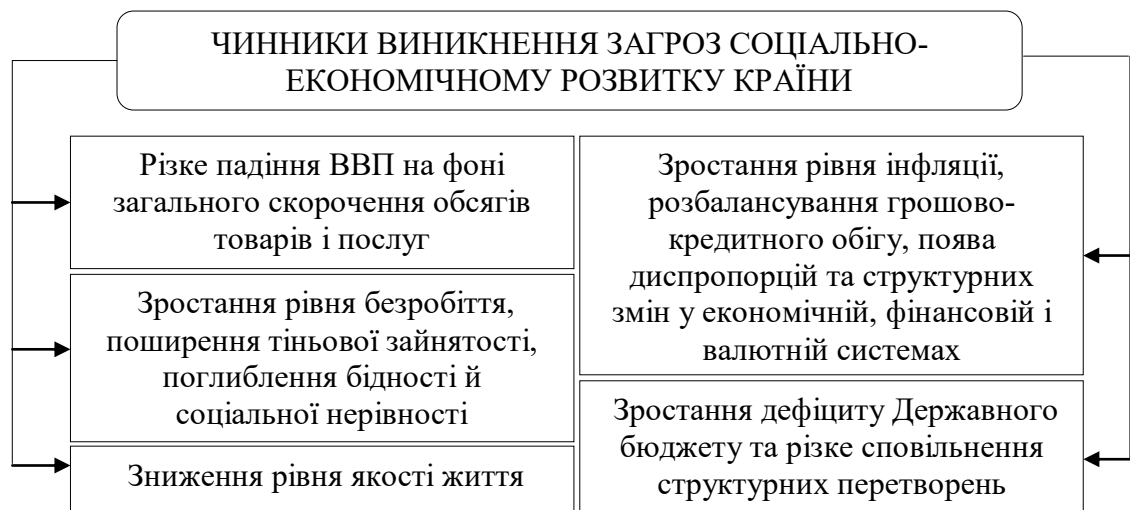

Рис. 1.1. Перелік основних чинників виникнення загроз соціально-економічному розвитку країни

Джерело: складено автором за даними: [4, с. 51–53]

Відповідно, 3. Варналій наголошує на тому, що досліджувати загрози соціально-економічному розвитку країни необхідно не лише на національному рівні, а й на регіональному, оскільки, доведено нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів, що проявляється у їх віднесенні до розвинутих та депресивних та в позиціонуванні кардинально різних показників, які характеризують параметри соціально-економічного розвитку. Особливо актуальним такий розподіл виявляється в сучасних умовах, коли значна кількість регіонів зазнала нищівного впливу

чинників війни росії проти України, забезпечити сталий соціально-економічний розвиток яких фактично не можливо. Більше того, особливості прояву загроз в умовах повномасштабного військового вторгнення російської федерації на територію України видозмінилися та характеризуються посиленням дії й впливу на них чинників воєнного характеру.

В даному контексті, слушним є зауваження М. Кристиняк [5, с. 64], яка стверджує, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України загрози виникають як наслідок низької ефективності протидії чинникам воєнного характеру та зниження рівня національної безпеки. При цьому, науковиця доводить, що існуючі загрози постійно доповнюються новими потенційними загрозами, які є реальними, але не кінцевими та продовжуватимуть свій дестабілізуючий вплив в стратегічній перспективі. М. Кристиняк [5, с. 66] виокремила основні найбільш вагомні стратегічні загрози соціально-економічному розвитку країни, які відобразимо на рис. 1.2.

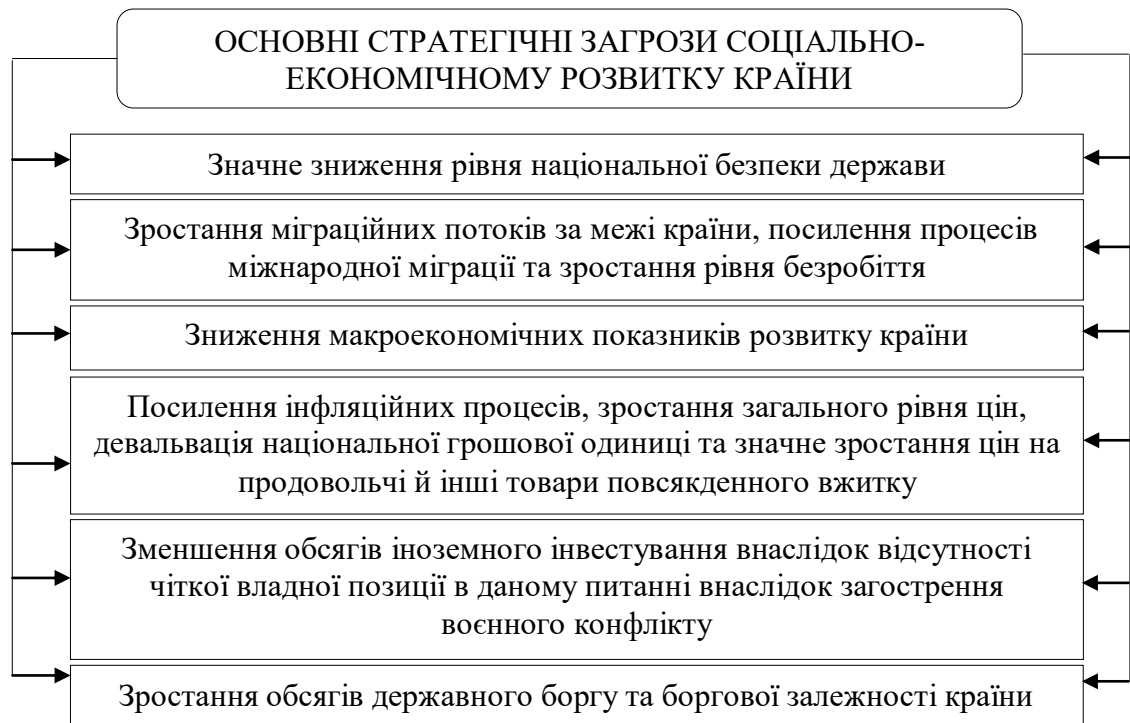

Рис. 1.2. Основні стратегічні загрози соціально-економічному розвитку країни

Джерело: складено автором за даними: [5, с. 66]

Очевидно, що зазначений перелік основних стратегічних загроз соціально-економічному розвитку країни не є вичерпним та остаточним, а їх кількість є значно більшою. Варто зазначити, що в щорічному звіті міжнародних організацій Eurasia Group та KPMG [6] виокремлено найбільш вагомі геополітичні ризики соціально-економічного розвитку країн світу, які під впливом глобальної економічної інтеграції потенційно трансформуються в стратегічні загрози соціально-економічному розвитку країн, та доповнюють запропонований М. Кристиняк перелік стратегічних загроз соціально-економічному розвитку країни. Зокрема, до найбільш вагомих віднесено:

1) посилення глобалізації не лише як активізації вільної торгівлі, а й як поглиблення вразливості економіки й суспільства, що передбачає послаблення економічної співпраці та посилення конкуренції, а розвинуті ланцюги постачання під впливом чинників воєнного характеру трансформувалися у вразливості;

2) зростання показників інфляції та зниження темпів глобального прогресу, що проявляється у зростанні вартості життя на міжнародному й національних рівнях, погіршенні фінансових умов у більшості регіонів та в зниженні темпів глобального зростання;

3) загострення можливих загроз технологічного прориву, що передбачає широке використання робототехніки та штучного інтелекту, а також посилення інвестування сфери інновацій.

Різносторонньо до вивчення проблеми дослідження загроз як економічної категорії підійшли С. Добринь та Д. Шкляр [7, с. 51], які стверджують, що загрози необхідно розглядати як сукупність вагомих факторів, які спричиняють негативний вплив на функціонування процесів і явищ в економіці й суспільстві.

Схожа позиція щодо визначення сутності загроз соціально-економічному розвитку країни прослідковується в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Актуальні виклики та

загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану» [8, с. 1], де загрози трактуються як небезпечні дії, процеси та явища, що відбуваються у всіх сферах і галузях економіки, та призводять до виникнення диспропорцій соціально-економічного розвитку.

О. Бандурка [9, с. 16–17] в даному контексті констатує, що здійснювати характеристику стану економіки країни та визначати напрями захисту її національних інтересів неможливо без встановлення й виявлення викликів і загроз сталому соціально-економічному розвитку, оскільки в умовах сучасності поряд із внутрішніми економічними загрозами загострилися загрози політичного й воєнного характеру. Науковець наводить достатньо розгорнутий перелік загроз соціально-економічному розвитку країни, до яких відносить:

- 1) світову економічну кризу;
- 2) розбалансування державних фінансів та стрімке зростання й непрогнозованість показників дефіциту державного бюджету;
- 3) зростання корупції в економіці, активізація фінансового шахрайства та непослідовність й незавершеність реформ;
- 4) інноваційну відсталість секторів й галузей економіки, застарілу матеріальну базу виробництва та суттєві технологічні зміни в енергетиці, біотехнологіях, а також низький рівень розвитку цифровізації та запровадження штучного інтелекту;
- 5) недостатній захист прав приватної власності, сповільнення темпів розвитку ринкових відносин;
- 6) надмірну частку державного сектору в економіці, недосконалість та фрагментованість національного законодавства в частині регулювання інноваційного розвитку та забезпечення зростання обсягів зовнішнього та внутрішнього інвестування;
- 7) монополізм в енергетичній сфері та конкуренція в інфраструктурі;
- 8) погіршення стану екосистеми;

9) посилення процесів міжнародної міграції, зниження показників народжуваності та деструктивні зміни в системі забезпечення якості освіти.

Очевидно, що загрози соціально-економічному розвитку країни, як зазначає Н. Кухарська [10, с. 9], проявляються як дії або бездіяльність, що призводять до структурних диспропорцій й розбалансування існуючих механізмів, а також спричиняють негативну дію явищ і процесів в економіці й суспільстві.

Безумовним фактом виявляється й те, що загрози соціально-економічному розвитку країни появляються внаслідок трансформаційної перебудови економіки країни та адаптації економічних відносин до європейських стандартів й норм, однак їх видозмінення пов'язано із загостренням внутрішніх фінансово-економічних та суспільно-політичних дисбалансів, що призводить до посилення зовнішньоекономічної залежності, нестабільності та зростання боргового навантаження.

Зважаючи на зазначене, Н. Носань [11, с. 36] та В. Пироженко [12] загрози соціально-економічному розвитку країни асоціюють із проявами негативних наслідків ризиків.

Погоджуючись із думкою провідних науковців і практиків, ми вважаємо, що сутність загроз соціально-економічному розвитку країни полягає у існуванні сукупності вагомих факторів, чинників зовнішнього й внутрішнього середовища, дій та бездіяльності, що спричиняють негативний вплив на функціонування процесів і явищ в економіці й суспільстві, на їх перебіг та призводять до структурних змін, порушення стабільності та настання небезпеки.

Таким чином, проведені дослідження сутності загроз соціально-економічному розвитку країни дозволяють стверджувати, що в сучасних умовах існують вагомі проблеми забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, спостерігається виникнення нових небезпечних загроз економічного, політичного, соціального та воєнного характеру, які проявляються у дестабілізації існуючих механізмів

функціонування економіки й суспільства. Доведено вагомий вплив на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни факторів глобалізації та глобальної економічної інтеграції.

1.2. Глобальна економічна інтеграція та її вплив на соціально-економічний розвиток країни

Посилення процесів глобалізації на фоні повномасштабної війни російської федерації проти України інтенсифікували необхідність набуття Україною членства в Європейському Союзі та активізації європейської співпраці. Обрання Україною вектора на євроінтеграцію обумовлене виконанням пріоритетних завдань державної політики, яке частково реалізоване набуттям Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, що дозволяє розширити перспективи соціально-економічного розвитку та забезпечити співпрацю між країнами та міжнародними організаціями на засадах ефективності та різносторонності.

Особливого значення в умовах сучасності набуває глобальна економічна інтеграція, проблеми якої в умовах сьогодення істотно загострилися та актуалізують необхідність забезпечення ефективної співпраці між країнами світу у фінансово-економічній, суспільно-політичній, воєнній та правовій сферах. Тому, євроінтеграцією вважається складний та в деякій мірі суперечливий процес розвитку соціально-економічної сфери країни, що характеризується значним рівнем взаємообумовленості, взаємозалежності та взаємовідносин між державами певного регіону. При цьому, важливим залишається той факт, що взаємовідносини щодо забезпечення глобальної економічної інтеграції піддаються істотному впливу глобальних процесів та фінансових потоків, які переформатовують та об'єднують внутрішньо- та зовнішньоекономічні й політичні кордони та

дозволяють спрямувати соціально-економічний розвиток окремої країни в напрямку орієнтації та міжнародні норми і стандарти.

Необхідно зазначити, що ключовими векторами європейської економічної інтеграції в умовах сучасності є забезпечення сталого соціально-економічного розвитку в межах Європейського Союзу та Ради Європи.

Наукові погляди на дослідження проблематики глобальної економічної інтеграції та її впливу на соціально-економічний розвиток країни істотно різняться та набули якісно нового вигляду під впливом розгортання на території України війни. Більшість вчених схильні до думки, що глобальна економічна інтеграція є позитивним явищем та зумовлює стимулювання розвитку економічних відносин на рівні кожної із країн. В даному контексті, Л. Осіпова [13, с. 124] встановила, що євроінтеграція сприяє зростанню економіки та стимулює сталий її розвиток, а тісна взаємодія країн світу на міжнародному рівні призводить до покращення показників соціально-економічного розвитку.

Однак, інша частина науковців вважають, що глобальна економічна інтеграція має вагомий негативний вплив на національну економіку країн, особливо тих, що відносяться до країн із низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Т. Дяченко [14, с. 16–17] серед найбільш вагомих чинників дестабілізуючого характеру виокремлює міжнародну міграцію, яка одночасно деструктивно впливає як на національний ринок праці, так і створює значні диспропорції на міжнародному. При цьому, більш вагомий негативний вплив науковець спостерігає по відношенню до високо розвинутих країн, куди спрямовуються міграційні потоки, які, своєю чергою, інтенсифікують розвиток тіньового ринку праці та нелегальної виплати заробітної плати.

Водночас, А. Гайдуцький та Н. Комар [15, с. 24], досліджуючи особливості глобальної економічної інтеграції, встановили її тісний взаємозв'язок із інтеграцією та геополітизацією та стверджують, що вона з однієї сторони характеризує новий етап розвитку міжнародних економічних

відносин, а з іншого боку – нову форму інтернаціоналізації суспільних відносин, які, в сукупності, забезпечують тісну взаємодію між національними економіками. При цьому, науковці запропонували розглядати глобальну економічну інтеграцію як систему, структурні елементи якої відобразимо на рис. 1.3.

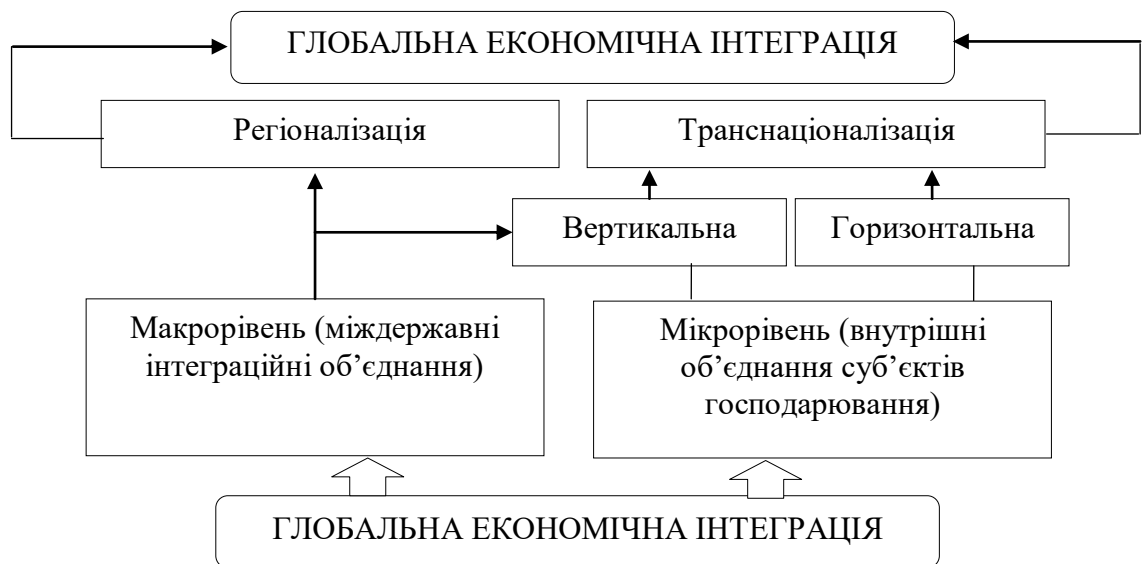

Рис. 1.3. Структурна схема глобальної економічної інтеграції

Джерело: складено автором за даними: [16, с. 25]

Однак, під впливом викликів і небезпек сучасності глобалізація як системне явище, а також глобальна економічна інтеграція перебувають у стані системної кризи, що істотно ускладнює євроінтеграційний процес України, а також зумовлює появу загроз соціально-економічному розвитку країни, внаслідок чого активізуються процеси розвитку тіньової економічної діяльності, корупції, економічної злочинності та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Більше того, В. Корнієнко [16] наполягає, що наявні кризові явища й дестабілізуючі чинники, що зумовлюють зниження темпів соціально-економічного розвитку та структурні деформації національної економіки, перетворюються у загрози, протидіяти яким в межах однієї країни неможливо та неефективно. Тому, науковець доводить необхідність розгляду даної проблеми в контексті

глобальної економічної інтеграції та пропонує виокремлювати її основні принципи (рис. 1.4).

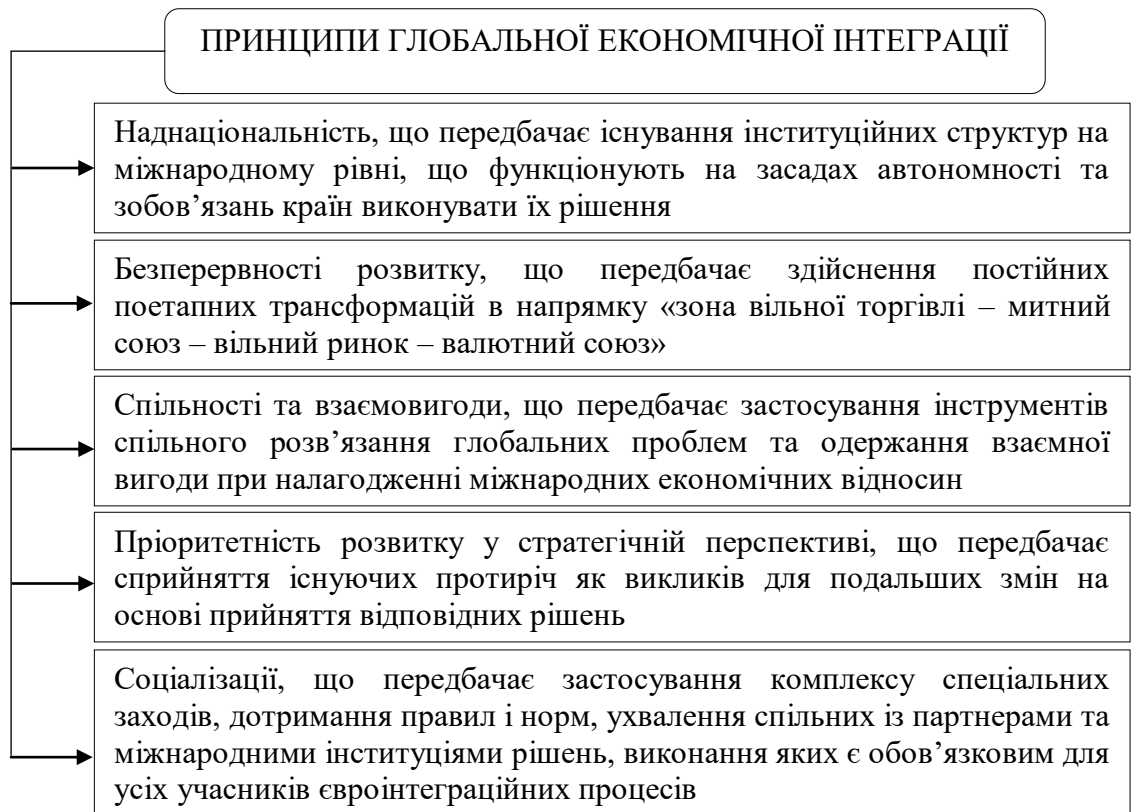

Рис. 1.4. Перелік основних принципів глобальної економічної інтеграції

Джерело: складено автором за даними: [16]

Виходячи із зазначених принципів глобальної економічної інтеграції, можна стверджувати, що можливості міжнародного співробітництва у сфері забезпечення сталого соціально-економічного розвитку є широкими та багатограними. Тісна взаємодія соціально-політичних інститутів на міжнародному рівні дозволить швидко вирішувати проблеми країн та на основі світового досвіду ефективно протидіяти реальним і потенційним загрозам. С. Юдіна та С. Іванов [17, с. 881] глобальну економічну інтеграцію в межах Європейського Союзу вважають потужним стимулом соціально-економічних перетворень на національному рівні та інструментом забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Стає очевидним, що глобальна економічна інтеграція не є випадковим та одиничним явищем, а обумовлена наслідками трансформаційно перебудови й еволюції економічних систем різних країн світу незалежно від рівня їх соціально-економічного розвитку. Тому, існує низка негативних проявів глобальної економічної інтеграції, які А. Гайдуцький та Н. Комар [15, с. 100] поділяють в залежності від ступеня їх впливу на соціально-економічний розвиток країни, а саме:

- 1) кризові явища соціально-економічного та суспільно-політичного характеру в окремих країнах Європи та світу;
- 2) посилення міжнародної міграції та міграційна криза;
- 3) російсько-українська війна, що обумовлює процеси переформатування світогосподарського порядку та зміну розвитку політичних і економічних відносин на Європейському континенті та в різних регіонах;
- 4) активізація терористичних угруповань та інтенсифікація терористичної діяльності в світовому масштабі.

Однак, варто констатувати, що зазначені негативні тенденції проявляються та загострюють свою дію в тих країнах, які неспроможні вчасно виявити й протидіяти загрозам сучасності, а країни, спроможні налагодити ефективну протидію існуючим загрозам належним чином використовують значні можливості, що надаються в процесі глобалізації та євроінтеграції.

М. Мельник та І. Залуцький [18, с. 16–17] сутність глобальної економічної інтеграції визначають як один із процесів глобалізації, що формують світову економічну систему, яка характеризується високим рівнем взаємозв'язку регіональних утворень та тісною взаємодією національних економік окремих держав в умовах непередбачуваності, невизначеності та нестабільності. При цьому, науковці виокремлюють основні чинники, що інтенсифікують глобальну економічну інтеграцію, серед яких:

- 1) криза міжнародного правопорядку та системи міжнародної безпеки;

- 2) повномасштабна війна росії проти України;
- 3) світова економічна рецесія, пандемія COVID-19 та економічна нестабільність;
- 4) обмеження доступу окремих країн на міжнародні ринки, зниження обсягів інвестиційних ресурсів та посилення валютних ризиків;
- 5) переформатування світової економіки, зміна її структури та зміщення вектора економічного розвитку з країн Західної Європи на країни Східної Європи;
- 6) зростання дефіциту ресурсів;
- 7) поява нових ринків як наслідок технологічних змін та переходу до нового технологічного укладу;
- 8) інтенсифікація процесів переходу економічної політики держав від глобалізації до регіоналізму.

Окремо, М. Мельник та І. Залуцький [18, с. 22] систематизували чинники впливу глобальної економічної інтеграції на соціально-економічний розвиток України, зокрема:

- 1) агресія російської федерації як перманентний прояв міжнародного тероризму та організованої злочинності;
- 2) надмірна соціально-економічна нерівність та низька дієвість соціальних стандартів й соціального захисту;
- 3) погіршення якості людського капіталу, зниження рівня індексу людського розвитку;
- 4) слабка інституційна спроможність державних органів управління, недотримання принципу верховенства права, недосконалість судової системи;
- 5) надмірний рівень корупції, значний рівень тінізації національної економіки, посилення неформальної зайнятості та міжнародної міграції;
- 6) технологічна відсталість від високо розвинутих країн щодо технологічного розвитку виробничої бази;

7) фрагментарність державної політики щодо забезпечення інноваційного розвитку, а також стагнація процесів фінансування інноваційної, науково-технічної та наукової діяльності;

8) недосконалість чинного законодавства щодо регулювання відносин у податковій сфері;

9) зростання загроз у кіберпросторі та кіберзлочинності.

На підставі зазначеного можна констатувати подвійну спрямованість чинників глобалізації, які спрямовують свою дію на інтенсифікацію глобальної економічної інтеграції, а вона, своєю чергою, під їх впливом вносить зміни в процес соціально-економічного розвитку країни.

Отже, підсумовуючи основні аспекти дослідження глобальної економічної інтеграції можна виокремити її вагомість в умовах сучасності та значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Результати проведених досліджень дозволяють констатувати, що глобальна економічна інтеграція має неоднозначний характер та спричинює значні деформації соціально-економічного розвитку країни.

Висновки до розділу 1

1. Проведені дослідження теоретичних засад визначення сутності та особливостей прояву загроз соціально-економічному розвитку країни в умовах глобальної економічної інтеграції дають підстави стверджувати, що в сучасних умовах посилилася дія негативних дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, які зумовлюють виникнення нових небезпечних загроз соціально-економічному розвитку країни.

2. Проаналізовано основні наукові підходи до трактування сутності загроз соціально-економічному розвитку країни та встановлено, що їх розглядають як можливі небезпеки, негативний вплив сукупності факторів і чинників, що дестабілізують явища й процеси соціально-економічного

характеру та призводять до структурних змін, порушення стабільності та настання кризового стану. Виявлено основні загрози соціально-економічному розвитку країни, до яких відносить: (1) світова економічна криза; (2) розбалансування державних фінансів та дефіцит державного бюджету; (3) зростання корупції, активізація фінансового шахрайства; (4) інноваційна відсталість секторів й галузей економіки; (5) недостатній захист прав приватної власності; (6) надмірна частка державного сектору в економіці; (7) монополізм в енергетичній сфері та конкуренція в інфраструктурі; (8) погіршення стану екосистеми; (9) посилення процесів міжнародної міграції; (10) деструктивні зміни в системі забезпечення якості освіти

3. Досліджено вплив глобальної економічної інтеграції на соціально-економічний розвиток країни, що проявляється в забезпеченні розвитку міжнародних економічних відносин та в інтернаціоналізації суспільних відносин в контексті взаємодії країн та їх економік. Встановлено, що глобальна економічна інтеграція створює додаткові можливості для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни та, водночас, продукує вагомі перешкоди на шляху до досягнення бажаних результатів, серед яких посилення соціально-економічної нерівності, зростання економічної злочинності, втрати людського капіталу, поширення корупції та зростання обсягів тіньової економіки, поглиблення процесів бідності, низький рівень інноваційного розвитку, зростання загроз у кіберпросторі та кіберзлочинності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАГРОЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України

Посилення процесів глобальної економічної інтеграції та поява нових викликів і небезпек сучасності істотно дестабілізують процеси і явища, що відбуваються в економіці та суспільстві та обумовлюють виникнення значних диспропорцій соціально-економічного розвитку. В умовах сьогодення спостерігається низка вагомих загроз, що перешкоджають забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку та дестабілізують ситуацію в країні.

Вирішення зазначених проблем потребує дослідження чинників зниження рівня соціально-економічного розвитку країни та індикаторів зростання показників, що характеризують його параметри, адже досягнення макроекономічної стабільності України, зниження рівня корупції, тіньової економіки та безробіття, подолання бідності й соціальної нерівності призведе до підвищення якості життя населення в суспільстві та створить надійне підґрунтя для забезпечення сталого розвитку економіки.

Варто зазначити, що одним із найбільш інформативних і вагомих показників, що характеризує рівень соціально-економічного розвитку України, є ВВП. Дослідження основних тенденцій зміни обсягів ВВП України в розрахунку на одну особу з паритетом купівельної спроможності населення у 2018–2022 рр. (рис. 2.1) дають підстави стверджувати, що в країні впродовж 2018–2021 рр. ВВП має тенденцію до зростання із 3095,2 дол. США у 2018 р. до 4826,6 дол. США у 2021 р. Проте, станом на 2022 р. обсяги ВВП різко скоротилися на 926,1 дол. США, що говорить про значний

вплив на нього суспільно-політичної нестабільності та дестабілізуючих чинників війни росії проти України.

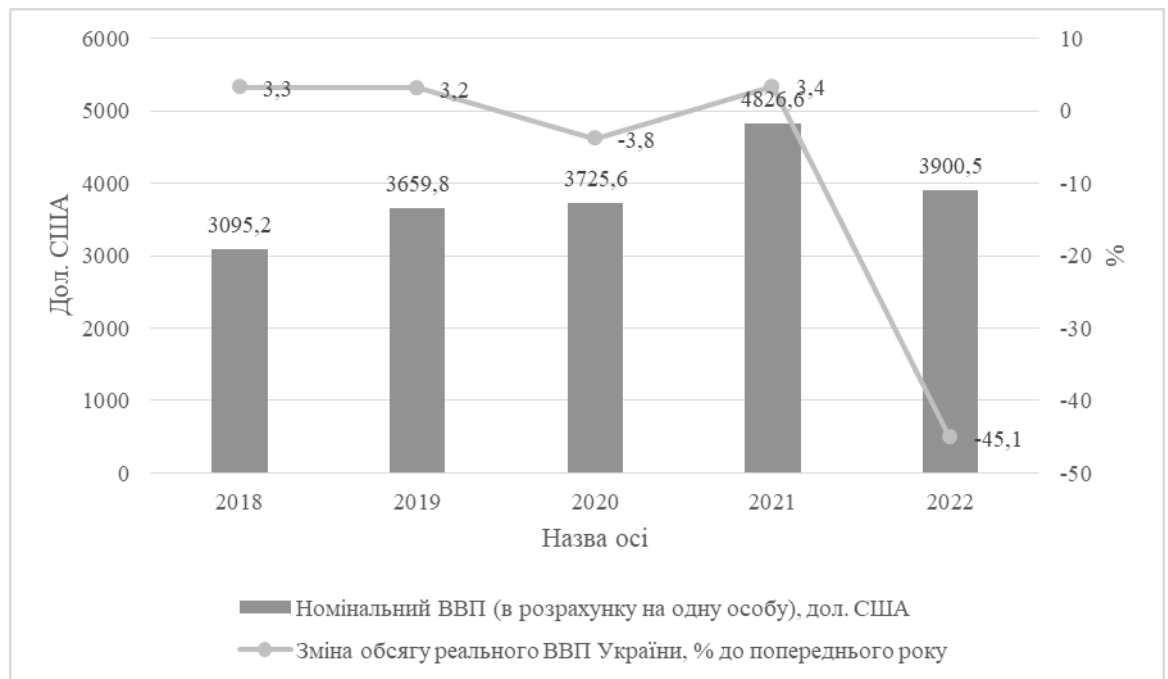

Рис. 2.1. Динаміка обсягів ВВП України та його зміни у 2018–2022 рр., дол. США, %

Джерело: складено автором за даними: [19]

Проведені оцінювання показників зміни обсягу реального ВВП України доводять, що значні кризові явища в національній економіці присутні та становлять вагомую загрозу функціонуванню країни в стратегічній перспективі. Більше того, встановлено значний негативний вплив на значення показника ВВП України інфляційних чинників, посилення дії яких провокує знецінення національної грошової одиниці та призводить до зниження купівельної спроможності населення.

Аналізуючи основні тенденції зміни рівня інфляції в Україні за 2018–2022 рр. (рис. 2.2) бачимо, що значення індексу споживчих цін не має чітко визначеної тенденції та зростає в період посилення фінансово-економічної та суспільно-політичної нестабільності. Зокрема, у 2018 р. рівень інфляції

оцінювався у 109,8 % та поступово скорочувався до 104,1 % у 2019 р. та до 105 % у 2020 р.

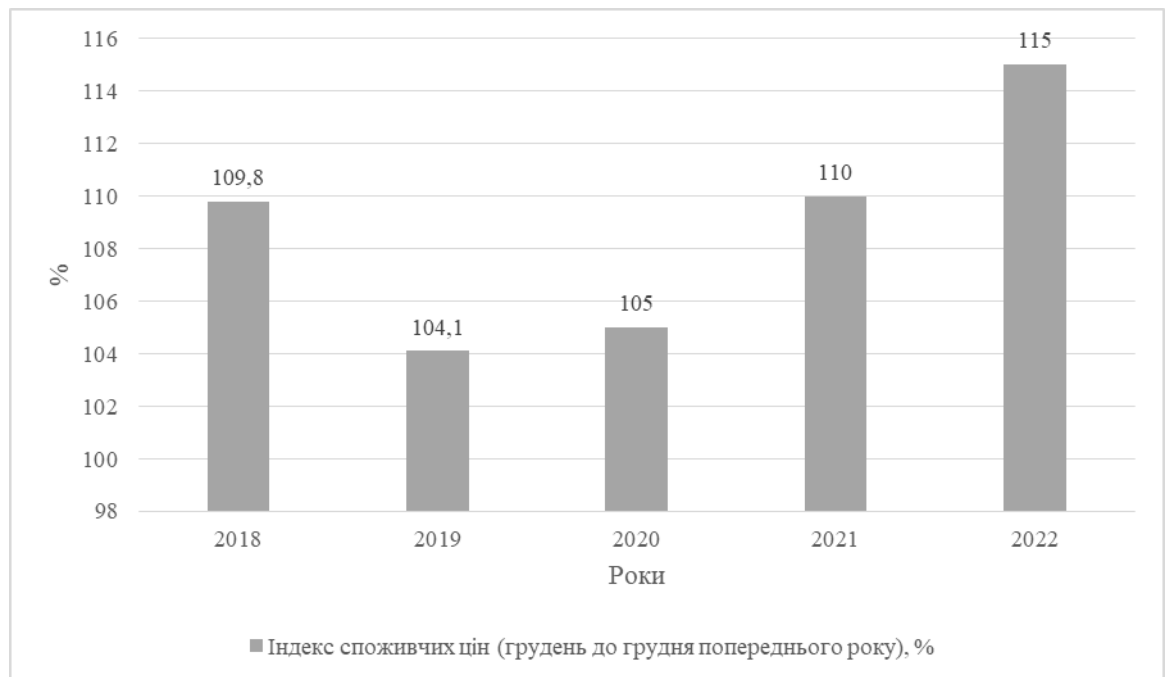

Рис. 2.2. Динаміка індексу інфляції в Україні у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними: [20]

За підсумками 2021 р. рівень інфляції в Україні зріс до 110 %, що обумовлено викликами і наслідками поширення пандемії COVID-19 та обмежувальними карантинними заходами, запровадженими в країні. Ще більше ситуація погіршилася у 2022 р. внаслідок повномасштабного збройного вторгнення на територію України військ росії та розгортання нею активних бойових дій та війни, а значення індексу споживчих цін досягнуло безпрецедентної позначки у 115 %.

Стає очевидним, що зростання рівня інфляції загрожує соціально-економічному розвитку України виникненням проблеми тінізації національної економіки, оскільки надто низька купівельна спроможність населення спонукатиме його до пошуку додаткових нелегальних джерел одержання доходу. Тому, стримування інфляції та державне регулювання

курсу національної валюти повинне переміститися в площину першочерговості та пріоритетності завдань державної економічної політики.

Якщо провести дослідження рівня тінізації економіки України за аналогічний період 2018–2022 рр. (рис. 2.3), то можна помітити її зростаючий тренд із 30 % у 2018 р. до 67,3 % у 2022 р.

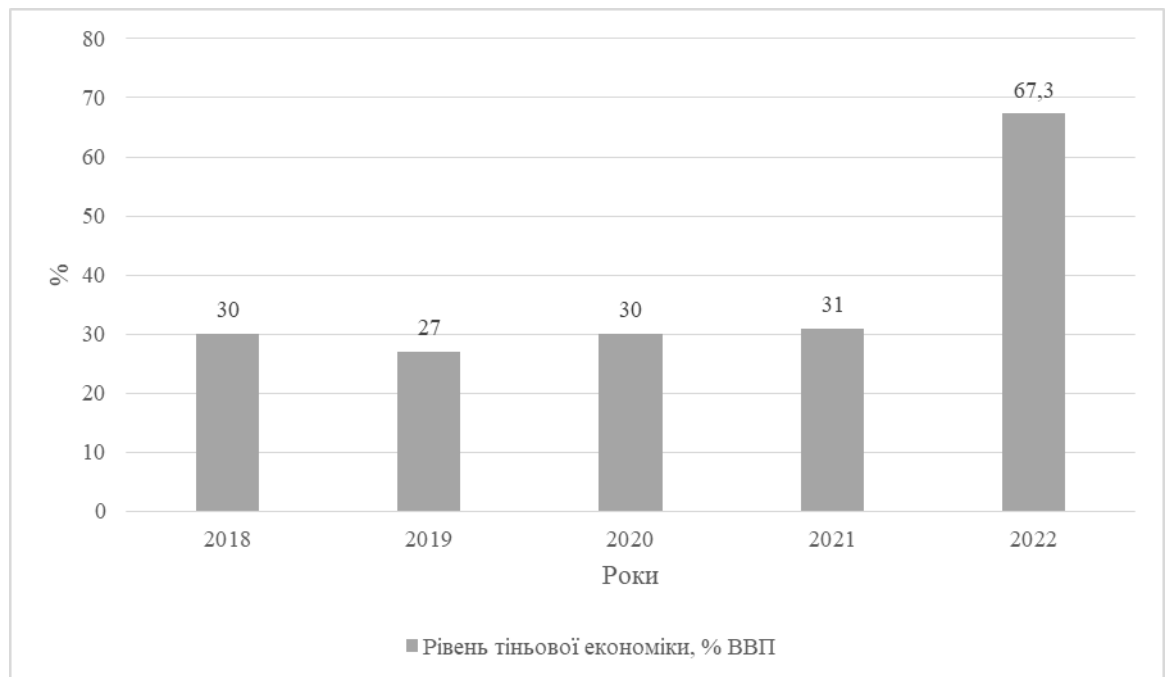

Рис. 2.3. Динаміка рівня тіньової економіки в Україні у 2018–2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними: [21, с. 2; 22, с. 4]

Варто відмітити особливо вагоме та критичне зростання значення інтегрального показника рівня тінізації економіки України у 2022 р., що обґрунтовано надмірним впливом на економіку країни чинників воєнного характеру та загроз, які ними спричинені. Водночас, відмічається взаємозалежність показників ВВП країни, рівня інфляції та рівня тіньової економіки. Результатами проведених досліджень доводиться, що зростання рівня тіньової економіки спостерігається в період падіння ВВП та зростання рівня інфляції.

Більше того, чинники воєнного характеру негативно впливають не лише на макроекономічні показники держави, а й на соціально-економічне становище населення. Зростаючий вплив загроз воєнно-політичного та соціально-економічного характеру, які особливо загострилися в умовах російсько-української війни, спричинили різке зростання рівні бідності, динаміка якої впродовж 2018–2022 рр. відображена на рис. 2.4.

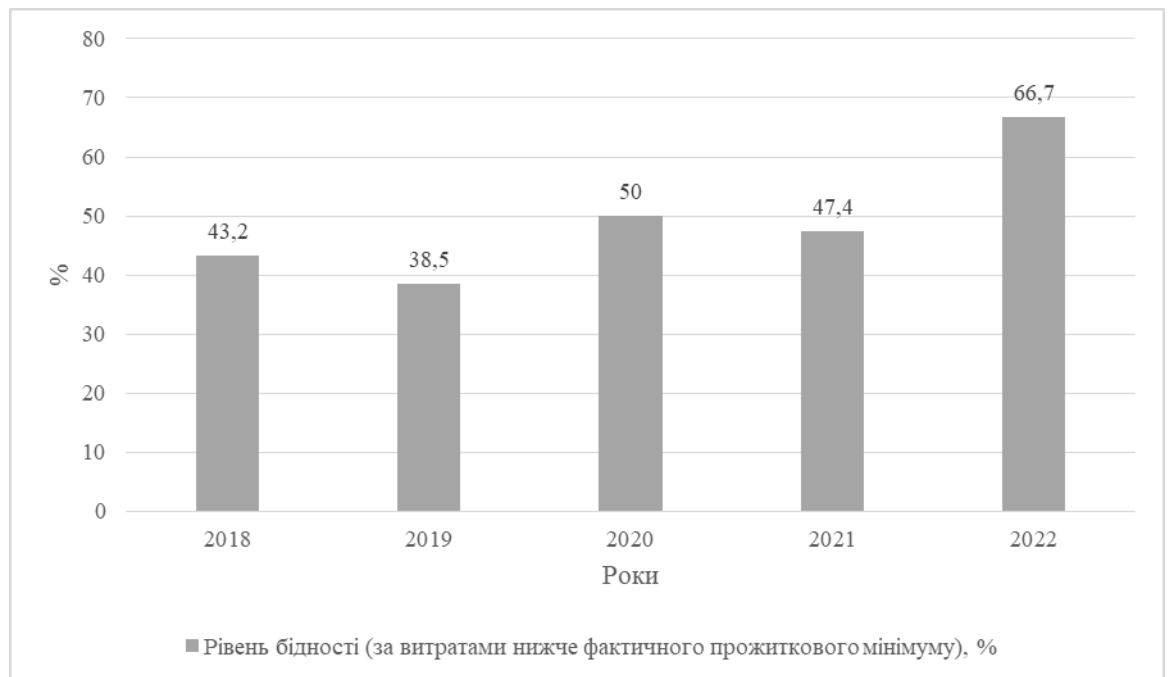

Рис. 2.4. Динаміка рівня бідності в Україні у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними: [23; 24, с. 2]

Прагнення населення до покращення матеріального становища та рівня добробуту зумовлене існуючими кризовими явищами, які, першочергово, пов'язані із посиленням нестабільності та невизначеності. Якщо проаналізувати тенденції рівня безробіття в Україні, то відмічається така закономірність, що його значення зростають в період пандемії COVID-19 та коронавірусної кризи у 2020 р., а також особливо в період повномасштабного вторгнення росії на територію України у 2022 р., рівень бідності в якому досягнув 66,7 %.

Варто зазначити, що безпрецедентне зростання рівня бідності в умовах російсько-української війни обумовлене зниженням рівня зайнятості населення, оскільки значна частина українських територій анексована країною-агресором, інша частина перебуває під постійними обстрілами, а суб'єкти господарювання не мають можливості здійснювати власну фінансово-господарську діяльність, внаслідок чого або припиняють своє існування, або релокалізуються на відносно безпечні території і продовжують своє існування та свою діяльність в значно менших обсягах. Крім того, значна частина населення вимушено перемістилася із територій, небезпечних для проживання, чим перевантажено ринки праці тих регіонів, куди спрямувалася найбільша чисельність біженців. Іншою вагомою проблемою скорочення зайнятості населення в Україні є масштабні руйнування підприємств та об'єктів інфраструктури, внаслідок чого неможливо зберегти робочі місця та одержати доступ до місця праці. Очевидно, що за таких умов показники зайнятості населення істотно скоротилися, зокрема, до 40 % економічно активного населення, а показники безробіття стрімко зросли до 35 % у 2022 р. (рис. 2.5).

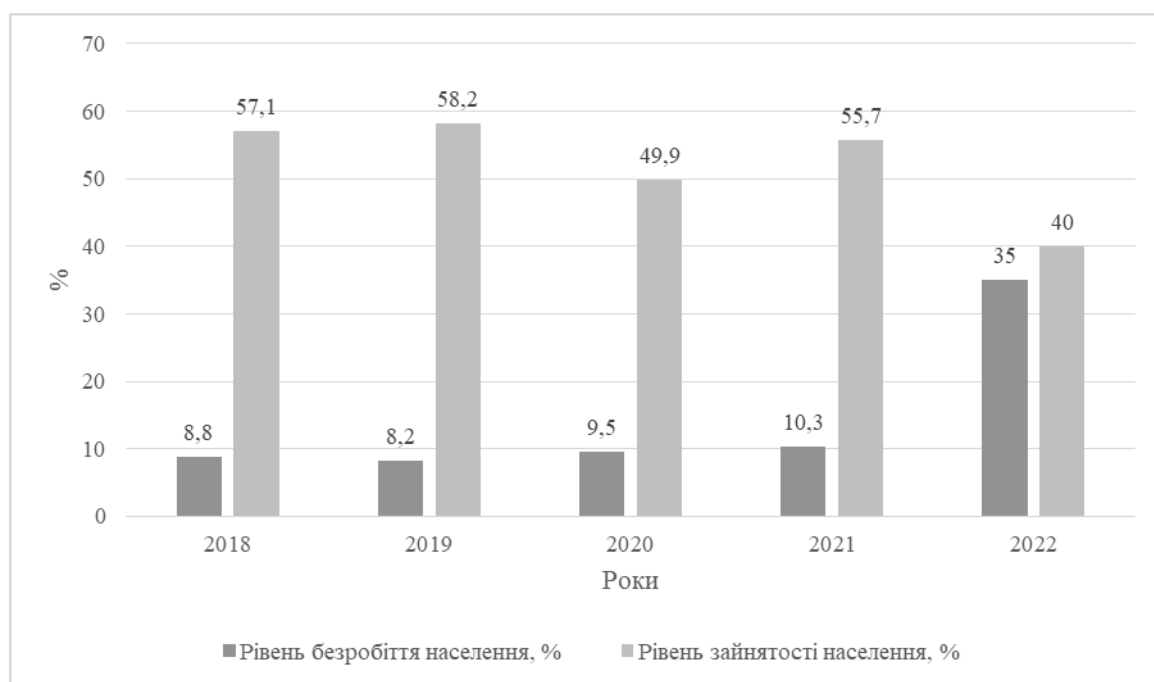

Рис. 2.5. Динаміка рівня зайнятості та безробіття населення в Україні у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними: [25]

Зазначені тенденції істотно впливають на механізми наповнення державного бюджету, адже суб'єкти господарської діяльності є платниками податків та за їх рахунок формується значна частка дохідної частини бюджетів різних рівнів. Зважаючи на значний рівень фінансово-економічної та суспільно-політичної нестабільності в Україні у довоєнний період та в період війни спостерігалися вагомі проблеми наповнення державного бюджету та перевищення його витрат у порівнянні із доходами, про що свідчать показники його дефіциту впродовж 2018–2022 рр. (рис. 2.6).

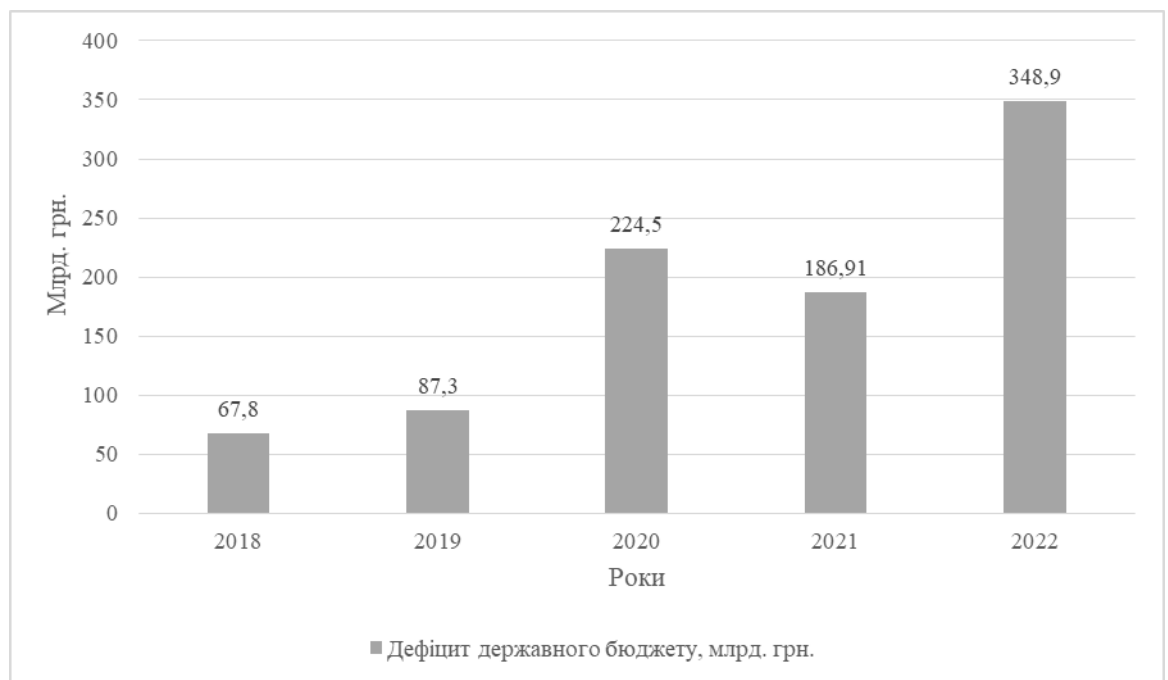

Рис. 2.6. Обсяги дефіциту державного бюджету України у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними: [26]

Результати проведеного аналізу обсягів дефіциту державного бюджету України у 2018–2022 р. дають підстави стверджувати, що істотне зростання

обсягів дефіциту державного бюджету України зумовлене в першу чергу посиленням впливу факторів війни, адже значна частка видатків спрямовується на забезпечення потреб військово-промислового комплексу та сектору безпеки й оборони. Водночас, як уже зазначалося, ведення активних бойових дій та тимчасова окупація територій України знизили економічну активність суб'єктів господарювання, внаслідок чого поглибилися дестабілізуючі процеси у сфері державних фінансів.

Проблема покриття дефіциту державного бюджету України в існуючих умовах соціально-економічного розвитку країни не може бути вирішеною без залучення значних обсягів ресурсів із зовнішніх джерел фінансування, що призводить до різкого зростання обсягів державного боргу та до неможливості здійснення виплат за ним, що поступово перетворюється в одну із найбільших проблем та загроз для України, вирішити яку в умовах сьогодення неможливо.

Таким чином, проведені дослідження сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку України дозволяють виокремити найбільш вагомі дестабілізуючі чинники та загрози соціально-економічному розвитку країни. На підставі результатів проведених розрахунків можна стверджувати, що загрозами соціально-економічному розвитку України є зростання рівня тіньової економіки на фоні різкого падіння ВВП, значні диспропорції на ринку праці, посилення інфляційних чинників, поглиблення бідності населення, а також зростання дефіциту державного бюджету.

2.2. Оцінка впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України

Вчасне виявлення загроз соціально-економічному розвитку України дозволяє розробити систему заходів ефективної протидії та сформулювати основні засади забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Однак, в економічній системі та суспільстві виникають дестабілізуючі чинники та загрози, дія яких в короткостроковому періоді не може бути обмеженою, а більш вагомі негативні ефекти від їх розвитку спостерігаються в стратегічній перспективі. Очевидно, що такі загрози є особливо небезпечними та відносяться до стратегічних загроз.

Проведені дослідження наукових підходів до визначення стратегічних загроз дозволили виокремити їх перелік, зокрема, до таких загроз відносяться:

- 1) зростання державного боргу;
- 2) поширення корупції та зростання обсягів тіньової економіки;
- 3) втрати людського капіталу та посилення міжнародної міграції;
- 4) зростання кіберзлочинності;
- 5) зниження рівня якості життя населення.

Дослідження тенденцій зміни зазначених загроз та їх впливу на соціально-економічний розвиток України за 2018–2022 рр. доцільно провести шляхом емпіричних розрахунків та порівняння значень аналізованих показників, що характеризують кожен із загроз. Зокрема, оцінювання динаміки обсягів державного боргу України у 2018–2022 рр. (рис. 2.7) свідчать про його значне накопичення впродовж усього аналізованого періоду.

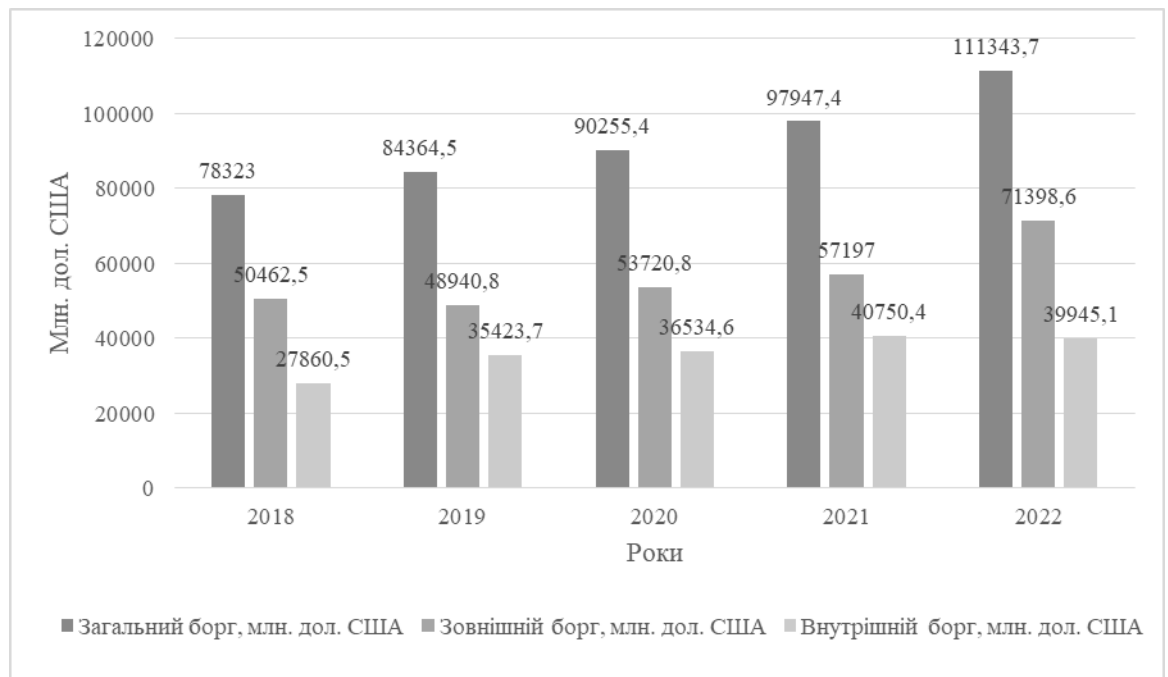

Рис. 2.7. Динаміка обсягів державного боргу України у 2018–2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором за даними: [27]

Особливо значні обсяги державної заборгованості спостерігаються у 2022 р., що обумовлено подіями війни та дестабілізацією ситуації в країні, внаслідок чого забезпечення обороноздатності та захисту національних інтересів потребує значних фінансових вкладень, покриття яких за допомогою національних активів є обмежене їх відсутністю.

Очевидно, що у структурі державного боргу України впродовж усього аналізованого періоду переважає частка зовнішнього боргу, зокрема, у 2018 р. вона становила 64,43 %, у 2019 р. – 58,01 %, у 2020 р. – 59,52 %, у 2021 р. – 58,40 % та у 2022 р. – 64,12 %. При цьому, загальні обсяги державного боргу України зросли у 2022 р. порівняно із 2018 р. на 42,16 %, а частка внутрішнього боргу є значно нижчою.

Водночас, необхідно зазначити, що зростання боргових зобов'язань провокує підвищення рівня доларизації економіки країни та зростання відсоткових ставок на ринку державних запозичень. Крім того, нарощування обсягів державного боргу зумовлює відтік з України значних сум коштів, які

спрямовуються на обслуговування державного боргу. Зважаючи на зазначене, актуалізується необхідність формування оптимальної стратегії державних запозичень та управління державним боргом, на підставі якої стане можливим розроблення ефективної державної боргової політики.

Очевидно, що наявність вагомих дестабілізуючих чинників соціально-економічного розвитку України, які трансформувалися у загрози стратегічного характеру, свідчить про кризовий стан національної економіки та про потребу поглибленого вивчення системних явищ і процесів, які істотно поглиблюють існуючий стан. Варто зазначити, що однією із таких загроз є корупція, яка набула системного характеру та продовжує нарощувати свої масштаби. Проведені оцінювання рівня корупції на основі аналізу індексу сприйняття корупції за підсумками 2018–2022 рр. (рис. 2.8), дозволяють виявити достатньо критичну ситуацію по відношенню до рівня корупції в Україні. Зокрема, встановлено, що впродовж аналізованого періоду значення індексу сприйняття корупції є достатньо низьким, а саме 32 із 100 можливих у 2018 р., 30 у 2019 р., 33 у 2020 р., 32 у 2021 р. та 33 у 2022 р., що свідчить про високий її рівень в країні.

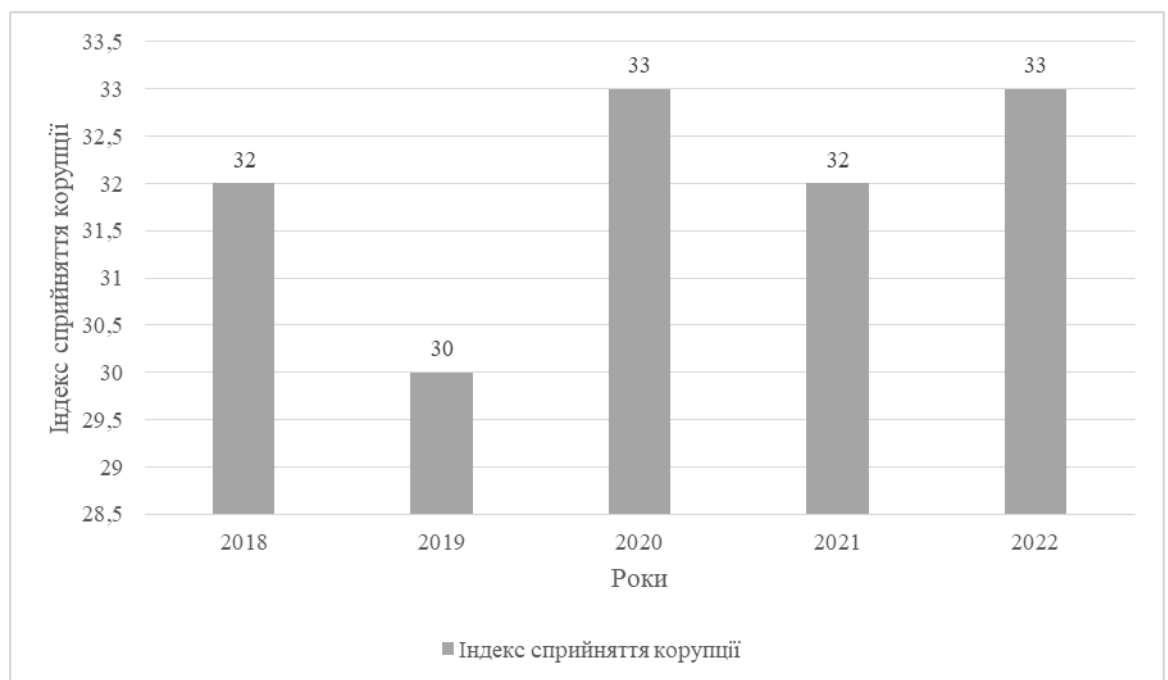

Рис. 2.8. Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні у 2018–2022 рр.

Джерело: складено автором за даними: [28]

При цьому, варто відмітити, що незначні позитивні зміни щодо зниження рівня корупції в Україні все-таки спостерігаються впродовж 2020–2022 рр., про що свідчить зростання значення індексу сприйняття корупції, що вдалося досягнути внаслідок посилення державної антикорупційної політики та заходів антикорупційної боротьби, реалізовувати які в умовах сучасності є вкрай важко.

Загроза корумпованості національної економіки, політики та суспільства посилюється в Україні під впливом чинників воєнного характеру, що зумовлено відсутністю дієвих механізмів забезпечення ефективної протидії даному деструктивному явищу. Більше того, подолати корупцію у короткостроковому періоді, фактично, неможливо через її специфіку, форми прояву та структурні характеристики, тому, дане деструктивне явище успішно трансформувалося у стратегічну загрозу соціально-економічному розвитку України.

Поряд із загрозою поширення корупції в країні постала проблема інтенсифікації економічної злочинності та злочинності, що здійснюється у віртуальному середовищі – кіберпросторі. Зростаючі тенденції щодо загальної кількості виявлених кіберзлочинів та глобального індексу кібербезпеки в Україні у 2018–2022 рр. відображені на рис. 2.9.

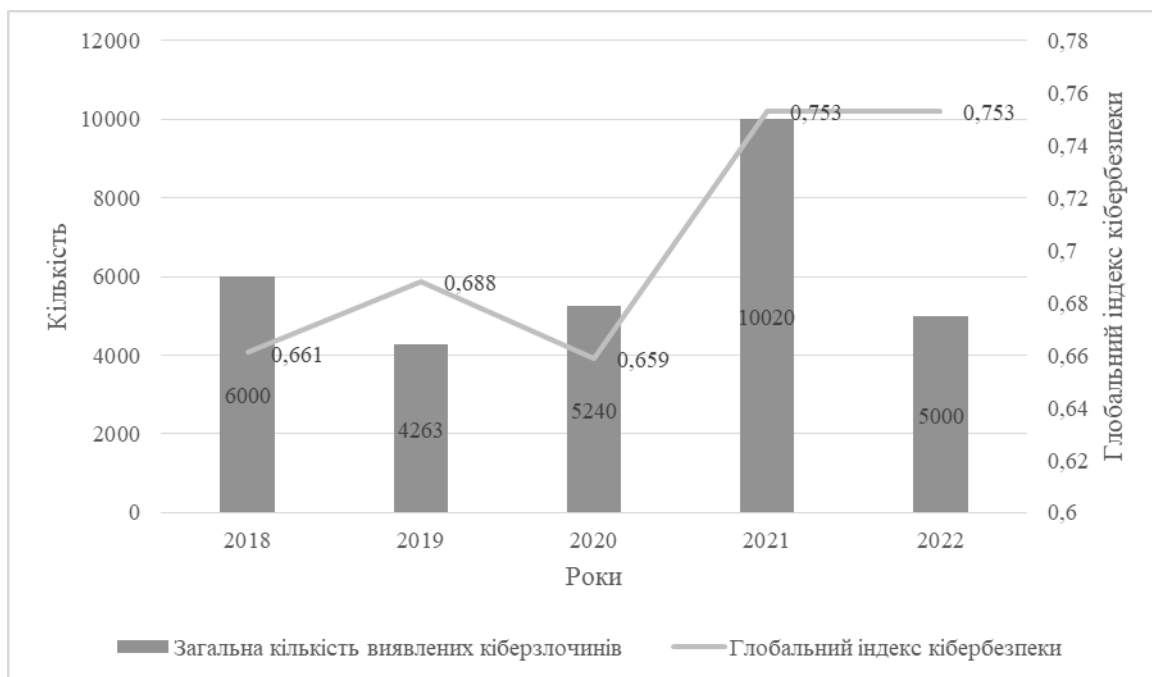

Рис. 2.9. Динаміка загальної кількості виявлених кіберзлочинів та глобального індексу кібербезпеки в Україні у 2018–2022 рр.

Джерело: складено автором за даними: [29; 30]

Проведені дослідження дають підстави стверджувати, що впродовж 2018–2022 рр. в Україні немає чіткої й стабільної тенденції щодо загальної кількості виявлених кіберзлочинів, проте, відмічається зростання їх кількості із 6000 випадків у 2018 р. до 10020 випадків у 2021 р. У 2022 р. показник кількості виявлених кіберзлочинів дещо знизився до 5000 випадків, проте впродовж аналізованого періоду достатньо низьким залишається значення показника Глобального індексу кібербезпеки, що свідчить про постійне оновлення методів і способів вчинення злочинів у віртуальному середовищі та про важкість забезпечити ефективну боротьбу із кіберзлочинністю. Очевидно, що подолати дану загрозу в короткотерміновому періоді неможливо, тому, актуалізується проблематика її вивчення та пошуку шляхів вирішення у довгостроковій перспективі.

Ще однією надзвичайно вагомою стратегічною загрозою соціально-економічного розвитку України є значні втрати людського капіталу. Загальні обсяги таких втрат відобразимо у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяги втрат людського капіталу України, спричинені
повномасштабним вторгненням росії на територію України у 2022 р.

№ за/п	Показники, що характеризують втрати людського капіталу	Обсяги втрат	Джерело інформування
1.	Втрати серед цивільного населення через настання їх фізичної смерті	станом на травень: 4031 осіб вбито; 4735 осіб поранено; станом на грудень: 6884 осіб вбито; 10947 осіб поранено	Інформаційна записка Управління верховного комісара по справах ООН
2.	Вимушена міграція населення	13,7 млн. осіб вимушено переміщені; 5,7 млн. осіб мігрувало за межі країни	Звіт Міжнародної організації праці
3.	Вимушена депортація на територію росії	1 млн. 200 тис. осіб	За даними засобів масової інформації

Джерело: складено автором за даними: [31; 32; 33; 34]

Водночас, зазначимо, що війна росії в Україні завдала вагомих втрат людського капіталу через загибель значної частки цивільного населення, військовослужбовців та внаслідок вимушеної міграції на відносно безпечні території. При цьому, достатньо вагомі втрати людського капіталу спостерігаються внаслідок виїзду населення за межі країни та через примусову депортацію російською федерацією понад 1 млн. 200 тис. осіб з України. Очевидно, що зазначені втрати людського капіталу, в основному, є незворотними, а продовження активних бойових дій на території східних та південних областей України у 2023 р. ще більше поглиблює уже існуючу критичну ситуацію.

Поряд із зазначеними стратегічними загрозами соціально-економічному розвитку України виокремлюється і загроза зниження рівня життя населення, оскільки, на фоні існування значних проблем та кризових явищ, життя населення у суспільстві піддається якісним змінам, що є надзвичайно вагомими.

Проведені дослідження індексу якості життя впродовж 2018–2022 рр. (рис. 2.10) підтверджують поступове та стабільне його зростання в період з 2018 р. до 2022 р., однак, у 2023 р. зафіксовано зниження значення індексу якості життя населення до 107,3.

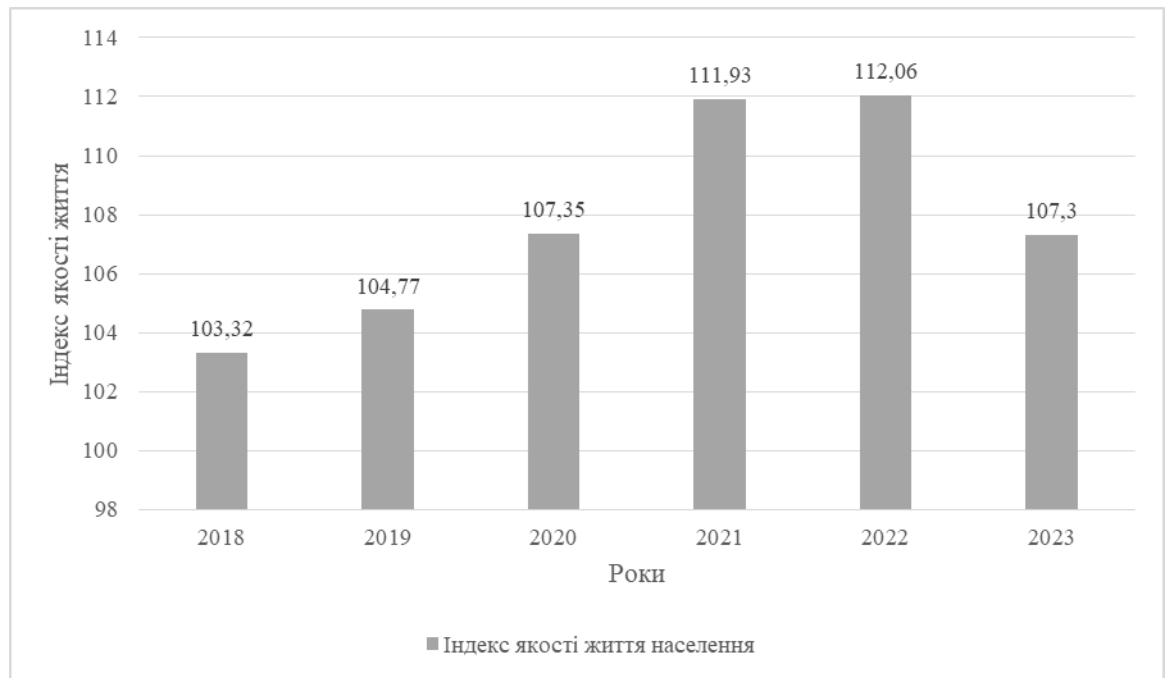

Рис. 2.10. Динаміка індексу якості життя населення в Україні у 2018–2022 рр.

Джерело: складено автором за даними: [35]

Аналізуючи даний показник, необхідно зазначити, що негативні тенденції конкретного періоду часу проявляються у наступному періоді, тому, значне зниження рівня якості життя населення у 2022 р. відчутним стало вже у 2023 р.

Отже, на підставі проведених досліджень щодо оцінювання впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України можна зробити висновок про те, що посилення процесів глобальної економічної інтеграції призводить до посилення диспропорцій соціально-економічного розвитку України, вагомий вплив на який чинять загрози, виклики і небезпеки сучасності.

Висновки до розділу 2

1. Проведені аналітичні дослідження стратегічних загроз соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції дозволили встановити, що існуючі виклики і небезпеки сучасності, які виникають на глобальному рівні, чинять вагомий негативний вплив на соціально-економічний розвиток України, спричиняють значні структурні диспропорції в економіці та суспільстві та посилюють дестабілізуючий вплив на забезпечення інтеграції країни до Європейського Союзу.

2. Виявлено основні загрози соціально-економічному розвитку України, до яких відноситься зростання рівня тіньової економіки на фоні різкого падіння ВВП, значні диспропорції на ринку праці, посилення інфляційних чинників, поглиблення бідності населення, а також зростання дефіциту державного бюджету. Доведено, що здійснювати ефективну протидію окремим із загроз соціально-економічному розвитку країни в короткостроковому періоді надзвичайно важко, а більшість із них поступово трансформуються у стратегічні загрози соціально-економічному розвитку країни.

3. Результати оцінювання впливу стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України дають підстави стверджувати, що важливим виявляється виявлення загроз соціально-економічному розвитку України, оскільки за таких умов стає можливим формування комплексу заходів ефективної протидії дестабілізуючим чинникам та загрозам, а також формування основних засад політики сталого соціально-економічного розвитку.

4. Встановлено, що найбільш вагомими стратегічними загрозами соціально-економічному розвитку України є зростання державного боргу; поширення корупції та зростання обсягів тіньової економіки; втрати

людського капіталу та посилення міжнародної міграції; зростання кіберзлочинності та зниження рівня якості життя населення.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Світовий досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку

Прагнення України стати повноцінним членом Європейського Союзу та успішно інтегруватися до світового співтовариства обумовлює необхідність поступової адаптації до норм функціонування міжнародної економіки та, водночас, потребує гармонізації зобов'язань щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. В сучасних умовах нестабільності, невизначеності та надмірного впливу чинників і загроз воєнного характеру забезпечити сталий соціально-економічний розвиток України вкрай важко, а наявність вагомих диспропорцій та структурних деформацій в економіці, політиці та суспільстві ще більше загострюють існуючі кризові стани та зумовлюють виникнення низки загроз стабільному розвитку економіки й суспільства.

Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу відкрило значні можливості для країни у напрямку позитивних структурних зрушень, раціонального використання соціально-економічного потенціалу, а також щодо налагодження ефективного міжнародного співробітництва. Очевидно, що досягнути бажаного позитивного ефекту надзвичайно важко, тому, необхідним виявляється першочергово налагодити тісну взаємодію країни із іншими державами та міжнародними організаціями задля формування комплексу заходів виявлення, запобігання та протидії існуючим загрозам сучасності.

Варто зазначити, що високо розвинуті країни досягнули позитивних результатів щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та сформували достатньо дієві механізми виявлення та протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни, які мають довготривалий характер та важко піддаються нейтралізації у стратегічній перспективі. Зокрема, Німеччина [36, с. 270–271], яка бере активну участь у глобальній економічній інтеграції на рівні Європейського Союзу, протидію загрозам соціально-економічному розвитку країни спрямовує в контексті забезпечення достатнього й оптимального рівня її економічної безпеки, а основні акценти ставить на досягнення високих стандартів рівня та якості життя населення. При цьому, основні напрямки протидії наявним загрозам соціально-економічного розвитку країни спрямовує на:

- 1) підтримку світового та європейського соціально-економічного й демократичного прогресу;
- 2) забезпечення доступу до сировинних ресурсів, розширення ринків вільної торгівлі;
- 3) створення рівних умов для конкуренції, стимулювання розвитку ринкових відносин та підтримання стабільності національної валюти;
- 4) посилення захисту від фінансового шахрайства та економічного шпіонажу;
- 5) створення умов щодо недопущення зовнішнього втручання у національну економіку зі сторони інших держав та міжнародних організацій;
- 6) стимулювання інноваційного розвитку економіки, використання наукомісних технологій та нарощування науково-технічного потенціалу країни.

Натомість, у Великобританії, Італії та Іспанії державна політика протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни зорієнтована на встановлення значного рівня захисту національних інтересів через розвиток законодавчої та інституційної системи, а виявлення загроз і ризиків соціально-економічного характеру, що мають дію у довготривалому періоді,

здійснюється з чітким дотриманням розподілу компетенції уповноважених органів та державних служб. Більше того, виявлені загрози піддаються ранжуванню за ступенем їх вагомості, вірогідності настання та рівня впливу на соціально-економічні процеси.

У Нідерландах, Данії, Бельгії, Швейцарії та в Люксембурзі основні зусилля в напрямку виявлення, запобігання та протидії загрозам соціально-економічного розвитку спрямовуються на забезпечення стійкого економічного зростання та постійної модернізації національної економіки на засадах конкурентної боротьби, прозорості та законності.

Країни Східної Європи характеризуються як країни із нижчим рівнем соціально-економічного розвитку, тому, прояви загроз соціально-економічному їх розвитку активізуються досить часто та є більш вагомими, ніж у високо розвинутих країнах. Крім того, нещодавнє завершення процесів трансформаційної перебудови не дозволяє сформуванню досконалих та ефективних механізмів забезпечення соціально-економічних стандартів, які наявні в країнах Західної Європи. Таким країнам Центральної Європи як Чехія, Угорщина, Литва, Латвія, Естонія, Польща, Словаччина, Румунія притаманне економічне відставання регіонів та проблематичне формування ринкових інститутів, що здійснюють свою діяльність на засадах демократії.

Систематизуючи усе вищезазначене вважаємо за доцільне на рис. 3.1 узагальнити особливості протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку у країнах Європейського Союзу.

Окремо варто звернути увагу на те, що в межах країн Європейського Союзу важливе значення та місце в системі протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку має забезпечення сталості розвитку цифровізації та екологічна компонента. Саме тому, країнами Європейського Союзу широко застосовується такий інструмент як стратегічний форсайт, що передбачає застосування аналітико-моніторингових механізмів визначення перспектив та шляхів одночасного розвитку економіки й суспільства з урахуванням сучасних тенденцій збереження навколишнього середовища та

цифровізації процесів і явищ на засадах стійкості й попередження кризових станів.

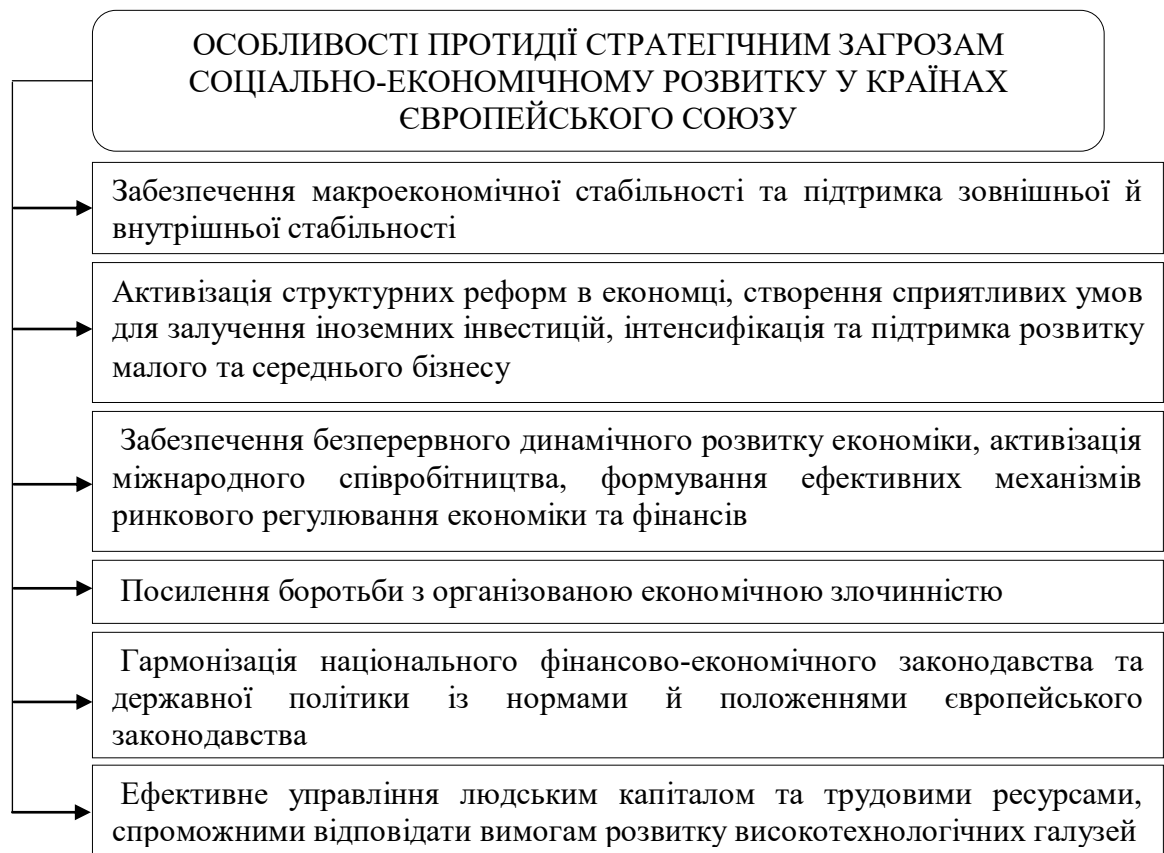

Рис. 3.1. Особливості протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку у країнах Європейського Союзу

Джерело: складено автором за даними: [36, с. 271]

Дана технологія активно використовується в межах Європейської системи аналізу стратегії та політики в рамках співпраці та консультативної діяльності на адміністративному рівні між такими організаціями та інституціями як:

- 1) Європейський парламент;
- 2) Рада Європейського Союзу;
- 3) Європейський економічний та соціальний комітет;
- 4) Європейський інвестиційний банк;
- 5) Європейська комісія;

- 6) Європейська служба зовнішньополітичної діяльності;
- 7) Комітет регіонів;
- 8) Європейський інститут дослідження безпеки;
- 9) Європейська рахункова палата.

Зазначену концепцію достатньо ґрунтовно дослідили В. Панченко, Н. Резнікова та О. Іващенко [37, с. 31, 39], які стверджують, що запровадження практики стратегічного форсайту на національному рівні дозволить сформувати та ефективно реалізовувати економічну, соціальну та цифрову політики держави, спроможні враховувати мегатренди розвитку економіки й суспільства та вплив несподіваних та безпрецедентних подій, пов'язаних із глобальною економічною інтеграцією та її впливом на соціально-економічний розвиток країни, адже такий інструмент має можливості змінити стійкість через активізацію структурних змін, пом'якшення впливу вразливостей та зміцнення спроможностей протидіяти дестабілізуючим чинникам.

Однак, на вітчизняному рівні спостерігаються певні проблеми, які становлять істотні перешкоду адаптації національної системи протидії загрозам соціально-економічному розвитку України. Зокрема, варто відмітити, що в країні відсутній чітко сформований комплексний системний підхід до розроблення методичного інструментарію оцінювання рівня соціально-економічного розвитку. Натомість, в зарубіжних країнах існують такі методики, в основу яких покладено перелік індикаторів, що характеризують рівень розвитку економіки та суспільства. Здебільшого, такі індикатори є співставними із міжнародними індексами.

Іншою достатньо вагомою проблемою в Україні можна вважати недостатність приділення уваги дослідженню проблем соціально-економічного розвитку регіонів, внаслідок чого не вдається вчасно виявити окремі загрози, як наявні в конкретному регіоні, але відсутні в інших.

Крім того, в країнах Європейського Союзу запроваджено систему постійного поточного моніторингу основних показників соціально-

економічного розвитку, на підставі чого систематично проводиться факторний аналіз регіонального розвитку та контролюється рівень досягнення поставлених цілей за усіма напрямками [38, с. 48–49], позитивна практика запровадження якої в Україні дозволить не лише оцінювати рівень соціально-економічного розвитку, а й їх взаємовплив та взаємообумовленість.

Якщо деталізувати дослідження в зазначеному напрямку, то можна виокремити декілька науково обґрунтованих моделей протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни, кожна із яких характеризується власними особливостями та підходами (рис. 3.2). При цьому, визначені моделі притаманні країнам світу, які різняться між собою за рівнем розвитку економіки й суспільства.

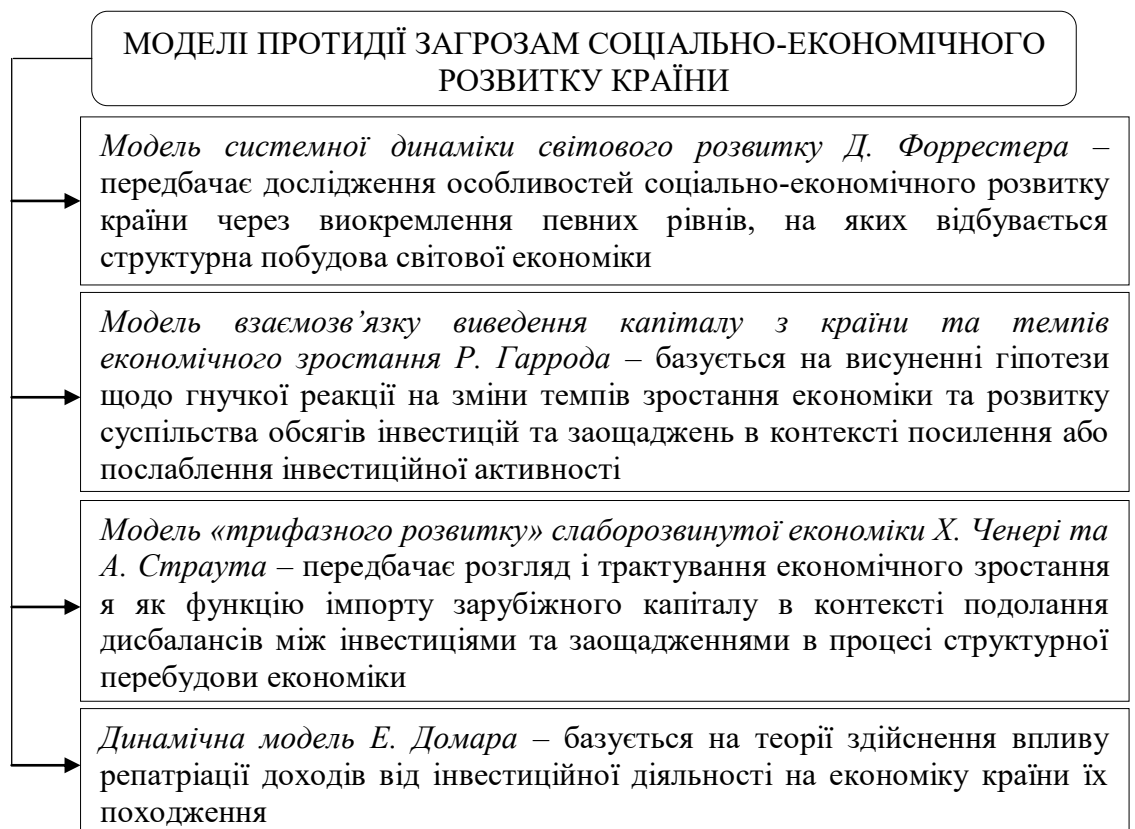

Рис. 3.2. Основні моделі протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни

Джерело: складено автором за даними: [39, с. 198–201]

Очевидно, що існуючий стан соціально-економічного розвитку України потребує реформування, а економіка модернізації. Однак, процес реформування в Україні носить адаптивний характер та зазнає істотного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, що перешкоджають швидкому досягненню бажаних результатів. За таких обставин протидія загрозам соціально-економічному розвитку країни виявляється одним із пріоритетних завдань державної політики, реалізація якого в короткостроковому періоді є неможливою, що обумовлює розроблення механізмів ефективної протидії загрозам у стратегічній перспективі із урахуванням позитивного світового досвіду та провідних міжнародних практик.

Таким чином, проведені дослідження світового досвіду протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України дозволяють стверджувати, що країні доцільно запозичити позитивні практики проведення оцінювання рівня соціально-економічного розвитку, законодавчо унормувати методичні аспекти інструментарію проведення таких оцінок та проводити відповідні емпіричні дослідження не лише на загальнонаціональному рівні, а й на регіональному, що дозволить максимально врахувати особливості розвитку економіки й суспільства кожного регіону та знайти найбільш ефективні методи та заходи протидії існуючим та потенційним загрозам.

3.2. Напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції

Наявність дестабілізуючих чинників та значних диспропорцій соціально-економічного розвитку України та відчутний їх вплив на розвиток економіки й на рівень життя населення в Україні, обумовлюють необхідність пошуку методів і шляхів ефективної протидії загрозам, які в умовах

нестабільності, невизначеності та кризових станів продовжують інтенсифікуватися та активізувати свою негативну дію.

Очевидно, що існуючі стратегічні документи, покликані забезпечувати системну протидію загрозам соціально-економічному розвитку України, не дають бажаного ефекту та не спроможні забезпечити швидкого позитивного результату у боротьбі із дестабілізуючими чинниками, тому, адаптація позитивного зарубіжного досвіду частково дозволить переформатувати існуючі механізми та включити до основних стратегічних цілей соціально-економічного розвитку сучасні вимоги, норми, нормативи та стандарти Європейського Союзу й міжнародних організацій у сфері забезпечення сталого розвитку економіки й суспільства.

Варто зазначити, що на сучасному етапі досягнення пріоритетних завдань забезпечення соціально-економічного розвитку України передбачає реалізацію цільових орієнтирів не лише в поточному періоді, а й в стратегічній перспективі. Зокрема, вкрай важливим залишається окреслення стратегічних напрямів протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни, до найбільш вагомих із яких віднесено:

- 1) розподіл сфер відповідальності між державою та суспільством та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України;
- 2) формування системи інтегрованого функціонального планування соціально-економічного розвитку країни;
- 3) трансформація фіксованого планування соціально-економічного розвитку у адаптивну систему, яка має можливості удосконалення та постійного покращення;
- 4) перехід до якісних та результативних управлінських процесів з мінімізацією фокусу на прийнятті законодавчих й нормативно-правових актів;
- 5) переорієнтація від централізованого й підконтрольного прийняття управлінських рішень на проведення відкритих, прозорих та

чесних переговорів, а також забезпечення взаємоузгодженості дій та тісної співпраці;

б) максимально ефективного використання власних наявних ресурсів та можливостей.

Однак, варто констатувати, що існуюча система забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є недостатньо досконалою та неспроможна вчасно й ефективно реагувати на прояви існуючих загроз, тому, досягнення бажаних результатів унеможлиблюється дією факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. За таких обставин актуалізується необхідність удосконалення механізмів та процесів протидії існуючим та потенційним загрозам, що можна досягнути шляхом удосконалення процесу прогнозування соціально-економічного розвитку. Очевидно, що в сучасних умовах нестабільності, невизначеності та надмірного негативного впливу факторів воєнного характеру формування системи протидії загрозам соціально-економічному розвитку повинно передбачати максимальне урахування дестабілізуючих тенденцій. Крім того, необхідно визнати, що існуюча система прогнозування соціально-економічного розвитку України є достатньо формальною, а визначення стратегічних орієнтирів протидії загрозам здійснюється в контексті необхідності забезпечення боротьби із ними, а не спрямована на здійснення превентивних дій щодо запобігання їх негативним проявам та дестабілізуючим діям. Тому, на сучасному етапі актуальним виявляється вибір такої моделі протидії загрозам соціально-економічному розвитку України, яка б дозволила правильно сформулювати основні засади, визначити пріоритети, розробити й вибрати найбільш оптимальні сценарні варіанти соціально-економічного розвитку країни, який би дозволив забезпечити стале зростання економіки та досягнення високих стандартів життя населення в суспільстві.

В даному контексті, вважаємо за доцільне запропонувати перспективну модель стратегічного розвитку економіки й суспільства України, в якій вагоме місце відвести процесам прогнозування на засадах потужного

методичного, організаційного, процедурного та управлінського базису. Структурно-логічну модель прогнозування соціально-економічного розвитку України у стратегічній перспективі з урахуванням принципів протидії існуючим та потенційним загрозам пропонуємо систематизувати на рис. 3.3. При цьому, зазначимо, що необхідним виявляється визначення переліку показників-індикаторів, за допомогою яких оцінюватиметься рівень соціально-економічного розвитку, основні із яких наведено у Додатку А.

Рис. 3.3. Структурно-логічна модель прогнозування соціально-економічного розвитку України у стратегічній перспективі

Джерело: складено автором за даними: [40]

Водночас, зазначимо, що ефективна протидія загрозам соціально-економічному розвитку України в контексті забезпечення його прогнозування, передбачає зниження дестабілізуючого впливу негативних чинників, а також застосування інструментів зовнішньої політики та комплексу заходів щодо детінізації економіки, протидії корупції та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Очевидно, що державна політика протидії загрозам задля забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України є вагомим інструментом досягнення бажаного результату щодо забезпечення стабільності функціонування економіки та суспільства, оскільки її ефективність реалізації включає механізми управління фінансовими ресурсами, необхідними для реалізації стратегічних завдань та досягнення поставлених цілей.

Крім того, варто звернути увагу на той факт, що забезпечення протидії загрозам соціально-економічному розвитку України передбачає не лише нейтралізацію негативної дії дестабілізуючих чинників, а й збалансування рівнів розвитку економіки та суспільства в інтересах усіх соціальних груп.

Варто зазначити, що певні напрацювання щодо формування системи ефективної протидії загрозам соціально-економічному розвитку в Україні вже зроблені, що підтверджується наявністю окреслених Кабінетом міністрів України векторів соціально-економічного розвитку країни до 2030 року [41], відповідно до яких запропоновано перелік основних заходів протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України, зокрема:

- 1) формування комплексу та застосування ефективних інструментів регулювання розвитку економіки;
- 2) забезпечення ефективності функціонування фінансової сфери та здійснення фінансового регулювання;
- 3) посилення боротьби з корупцією, тіньовою економікою, економічною злочинністю та підвищення фіскальної дисципліни;
- 4) стимулювання інноваційного та інвестиційного розвитку країни.

Детальний та розгорнутий перелік основних заходів протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України вважаємо за доцільне систематизувати на рис. 3.4.

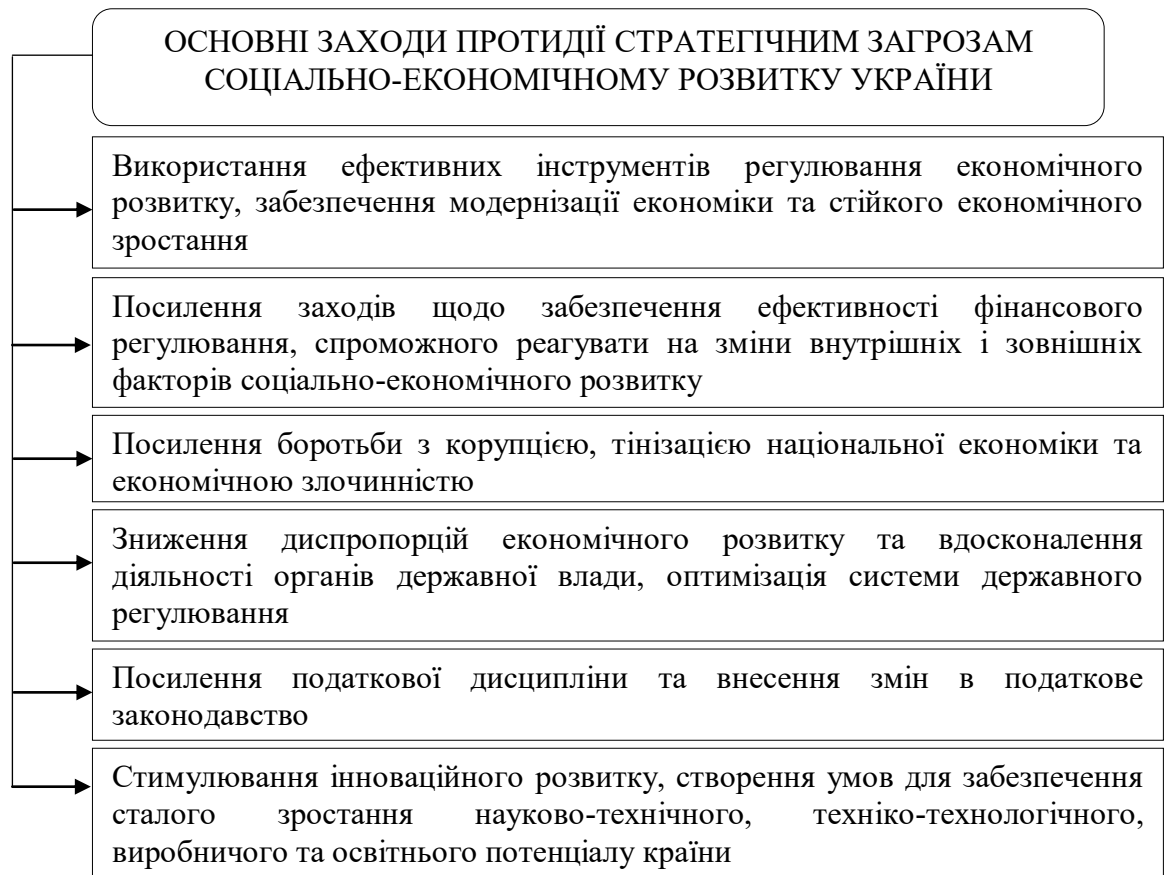

Рис. 3.4. Основні заходи протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України

Джерело: складено автором за даними: [42, с. 60]

Стає очевидним, що досягнення сталого соціально-економічного розвитку України істотно залежить від ефективності протидії сучасним викликам і загрозам та від здатності економіки й суспільства забезпечити конкурентоспроможність економіки, належні стандарти життя населення в суспільстві та стабільні темпи запровадження інновацій.

Отже, проведені ґрунтовні дослідження особливостей прояву загроз соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції дозволяють виявити та запропонувати напрями їх протидії в

стратегічній перспективі, основними із яких виявляється широке застосування інноваційних інструментів регулювання розвитку економіки; забезпечення ефективності та стабільності функціонування фінансової сфери та здійснення фінансового регулювання на засадах чесності, прозорості та законності; посилення боротьби з корупцією, тіньовою економікою, економічною злочинністю, а також підвищення фіскальної дисципліни платників податків; стимулювання інноваційного та інвестиційного розвитку країни із урахуванням викликів і небезпек сучасності та цільових орієнтирів сталого розвитку в контексті глобальної економічної інтеграції.

Висновки до розділу 3

1. На підставі проведеного компаративного аналізу світового досвіду протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку країни встановлено, що на міжнародному рівні значна увага приділяється формуванню механізмів виявлення, запобігання та протидії існуючим та потенційним загрозам та дестабілізуючим чинникам розвитку економіки й суспільства. Виявлено, що високо розвинуті країни світу мають більші можливості протистояти деструктивним змінам та диспропорціям соціально-економічного розвитку країни, ніж країни транзитивного типу.

2. Доведено необхідність здійснення Україною адаптації позитивної світової практики оцінювання рівня соціально-економічного розвитку країни на підставі формування комплексу індикаторів, що характеризують рівень розвитку економіки та суспільства. Запропоновано на підставі міжнародного досвіду для оцінювання рівня соціально-економічного розвитку країни сформувати та узаконити вітчизняну Методику оцінювання рівня соціально-економічного розвитку України, в якій передбачити дві групи показників: (1) індикатори розвитку економіки; (2) індикатори розвитку суспільства.

3. Окреслено основні стратегічні напрями протидії загрозам соціально-економічного розвитку України, до яких віднесено: (1) широке застосування інноваційних інструментів регулювання розвитку економіки; (2) забезпечення ефективності та стабільності функціонування фінансової сфери та здійснення фінансового регулювання на засадах чесності, прозорості та законності; (3) посилення боротьби з корупцією, тіньовою економікою, економічною злочинністю, а також підвищення фіскальної дисципліни платників податків; (4) стимулювання інноваційного та інвестиційного розвитку країни із урахуванням викликів і небезпек сучасності та цільових орієнтирів сталого розвитку в контексті глобальної економічної інтеграції.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено ґрунтовні дослідження теоретико-методичних основ виявлення та протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції. Проведено оцінку сучасного стану та тенденцій соціально-економічного розвитку України, проаналізовано вплив стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України. Запропоновано основні напрями протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції. На підставі результатів проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1. З'ясовано, що сутність загроз соціально-економічному розвитку країни визначається через їх трактування як проявів можливих небезпек, а також негативного впливу сукупності факторів і чинників, які розбалансовують та дестабілізують явища й процеси, що відбуваються в економіці та суспільстві, та призводять до структурних змін, порушення стабільності та настання кризового стану. Встановлено, що в умовах сучасності посилення загроз соціально-економічному розвитку країни обумовлено факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, а також підсилено чинниками війни російської федерації проти України.

2. Досліджено теоретичні засади та особливості глобальної економічної інтеграції та виявлено її вплив на соціально-економічний розвиток країни, в результаті чого з'ясовано, що глобальна економічна інтеграція є новою формою інтернаціоналізації суспільних відносин, що проявляється у тісній співпраці різних країн світу у економічній, політичній, соціальній та правовій площинах з метою забезпечення їх сталого розвитку, однак, має неоднозначний характер та спричинює значні деформації соціально-економічного розвитку країни.

3. Проаналізовано сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України, на підставі результатів чого встановлено, що на сучасному етапі в Україні існує низка дестабілізуючих чинників розвитку економіки та суспільства, негативна дія яких спричинює загострення загроз соціально-економічному розвитку в стратегічній перспективі. Доведено, що найбільш вагомими загрозами соціально-економічному розвитку України є зростання рівня корупції та тіньової економіки на фоні різкого падіння ВВП, значні диспропорції на ринку праці, посилення інфляційних чинників, поглиблення бідності населення, а також зростання дефіциту державного бюджету та економічної злочинності, зокрема у кіберпросторі.

4. Оцінено вплив стратегічних загроз глобальної економічної інтеграції на рівень соціально-економічного розвитку України, внаслідок чого виявлено тісний взаємозв'язок процесів глобальної економічної інтеграції із посиленням диспропорцій соціально-економічного розвитку України, а також встановлено домінуючий вплив на забезпечення фінансово-економічної стабільності існуючих загроз. Доведено необхідність формування ефективної системи протидії загрозам соціально-економічному розвитку країни із урахуванням фактора регіональності та посилення глобальної економічної інтеграції.

5. Узагальнено світовий досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку та встановлено доцільність адаптації позитивних зарубіжних практик боротьби із загрозами соціально-економічному розвитку країни до умов розвитку економіки й суспільства в Україні. Встановлено, що запозичення позитивного світового досвід протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку дозволить сформувати комплекс заходів ефективної протидії, спрямований на попередження й запобігання існуючим і потенційним загрозам, а також сформувати методичні підходи до оцінювання рівня соціально-економічного розвитку на національному та регіональному рівні.

6. Обґрунтовано необхідність протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку України в умовах глобальної економічної інтеграції та запропоновано напрями такої протидії, серед яких найбільш вагомими визначено необхідність широкого застосування інноваційних інструментів регулювання розвитку економіки; забезпечення ефективності та стабільності функціонування фінансової сфери та здійснення фінансового регулювання на засадах чесності, прозорості та законності; посилення боротьби з корупцією, тіньовою економікою, економічною злочинністю, а також підвищення фіскальної дисципліни платників податків; стимулювання інноваційного та інвестиційного розвитку країни. Доведено доцільність урахування при формуванні заходів протидії стратегічним загрозам соціально-економічному розвитку країни сучасних нових та небезпечних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2013. № 25 (І). С. 188–195.
2. Архипенко Т.А., Іванова М.І. Теоретичне дослідження небезпек, загроз та ризиків у економічній безпеці підприємств. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. № 1 (9). С. 1–10. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31247/menedzhment-5-14.pdf>.
3. Бойко І.В. Дефініції «ризик», «загроза», «небезпека» як об'єкт наукових досліджень у напрямі економічної безпеки підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 5 (05). С. 94–98.
4. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія. К.: Знання України, 2005. 498 с.
5. Кристиняк М. Основні загрози розвитку та безпеки суспільства в сучасній Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2022. № 1 (33). С. 64–68. URL: <http://doi.org/10.23939/law2022.33.064>.
6. Top Risks 2023: The Bottom Line for Business. 2023. KPMG International. 29 р. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2023/02/kpmg-geopolitics-top-risks-2023-bottom-line-for-business.pdf>.
7. Добринь С.В., Шкляр Д.С. Визначення сутності та взаємозв'язку понять «ризик», «небезпека» та «загроза». *Агросвіт*. 2017. № 9. С. 48–52.
8. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану: аналітична доповідь Національного інституту

стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2023. 14 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.

9. Бандурка О.М. Економічна безпека України: виклики та загрози. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів*. 2021. С. 16–18. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd2f61e9-e400-4620-ba77-88258f1b3384/content>.

10. Кухарська Н.О. Загрози національній економічній безпеці України на сучасному етапі. *Бізнес Інформ*. 2017. № 4. С. 8–13. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-4_0-pages-8_13.pdf.

11. Носань Н.С. Актуальні загрози та ризики фінансовій безпеці України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 35–39.

12. Пироженко Ф. Фінансова глобалізація: виникнення, форми, особливості глобального фінансового ринку. *Напрямки розвитку фінансової глобалізації*. URL: <http://eumtp.ru/?p=1179>.

13. Осіпова Л.В. Євроінтеграція економіки України та її вплив на динаміку зовнішньої торгівлі та національну економіку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 16. Т. 1. С. 124–131. URL: <https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=27266.pdf>.

14. Дяченко Т.А. Вплив євроінтеграції на розвиток національного ринку праці. 2021. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/211006987.pdf>.

15. Гайдуцький А.П., Комар Н.В. Євроінтеграція та міжнародне публічне управління: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 177 с.

16. Корнієнко В.О. Україна в Європі і світі: електронний навчальний посібник. 2022. URL: <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/01.html>.

17. Юдіна С.В., Іванов С.В. Вплив української євроінтеграції на фінансову національну модель. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. № 14. С. 876–884.
18. Мельник М.І., Залуцький І.Р. Виокремлення глобалізаційних чинників соціально-економічного розвитку: концепт ендогенізації. *Регіональна економіка*. 2022. № 1. С. 14–30. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-1-2>.
19. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
20. Індекс інфляції в Україні у 2023 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
21. Загальні тенденції тіньової економіки у січні–вересні 2021 року: аналітична записка. Київ: Міністерство економіки України, 2021. 14 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
22. Тіньова економіка: загальні тенденції 2022 року: аналітична записка. Київ: Міністерство економіки України, 2021. 14 с. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
23. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення у січні–вересні 2021 року. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.fpsu.org.ua/images/images/2021/November/151121/%96.pdf>.
24. Прогнозна оцінка рівня бідності в Україні у 2022 році за трьома сценаріями розвитку соціально-економічних процесів внаслідок російсько-української війни. НАН України. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Київ, 2022. 4 с. URL: <https://idss.org.ua/arhiv/%96%202022%20.pdf>.
25. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості України у 2018–2022 pp. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.

26. Виконання державного бюджету України з 2008 р. по 2023 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>.
27. Державний борг України. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.
28. Corruption Perceptions Index, 2018–2022. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
29. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2018 – 2022 pp. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richni-zviti>.
30. Global Cybersecurity Index 2020. URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2021-PDF-E.pdf.
31. Диняк А. Росія визнала примусову депортацію українців. Львівський портал. 2023. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/04/28/rosiia-vyznala-prymusovu-deportatsiiu-ukraintsiv>.
32. Україна: втрати серед цивільного населення станом на 26 травня 2022 року. Організація об'єднаних націй. URL: <https://ukraine.un.org/uk/183647-ukrayina-vtraty-sered-tsyvilnykh-osib-stanom-na-26-travnya-2022-roku>.
33. Україна: втрати серед цивільного населення станом на 27 грудня 2022 року. Організація об'єднаних націй. URL: <https://img.glavnoe.in.ua/uploads/2022/12/27175235/ukraine-civilian-casualty-update-as-of-26-december-2022-ukr.pdf>.
34. Звіт про повернення в Україну станом на 23 січня 2023 року. Міжнародна організація праці. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-12-16-23-january-2023>.
35. Quality of Life Index by Country 2018–2023. NUMBEO. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.
36. Ружицький І.Ю. Міжнародний досвід зменшення негативного впливу загроз на рівень економічної безпеки національної економіки. *Вісник*

Хмельницького національного університету. 2019. № 5. С. 267–273. URL: DOI: 10.31891/2307-5740-2019-274-5-267-266.

37. Панченко В., Резнікова Н., Іващенко О. Стратегічний форсайт як інструмент протидії сучасним глобальним викликам економічній безпеці і нерівності: досвід ЄС для України у сприйнятті стійкості та сталості. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 4. С. 31–39. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-5>.

38. Горбатов В.М., Ярошенко І.В. Світовий досвід оцінки соціально-економічного розвитку країн та їх регіонів. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 44–50. URL: https://www.business-inform.net/pdf/2016/4_0/44_50.pdf.

39. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети. Монографія. К.: НІСД, 2007. 768 с.

40. Попович Т.М. Методологічні, організаційні та управлінські засади прогнозування регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5708>.

41. Шмигаль Д., Петрашко І., Свириденко Ю. та ін. Вектори економічного розвитку 2030. URL: <http://nes2030.org.ua/#rec246061582>.

42. Гнатенко В. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобалізації. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 55–62. DOI: 10.15421/152105.

ДОДАТКИ

Додаток А

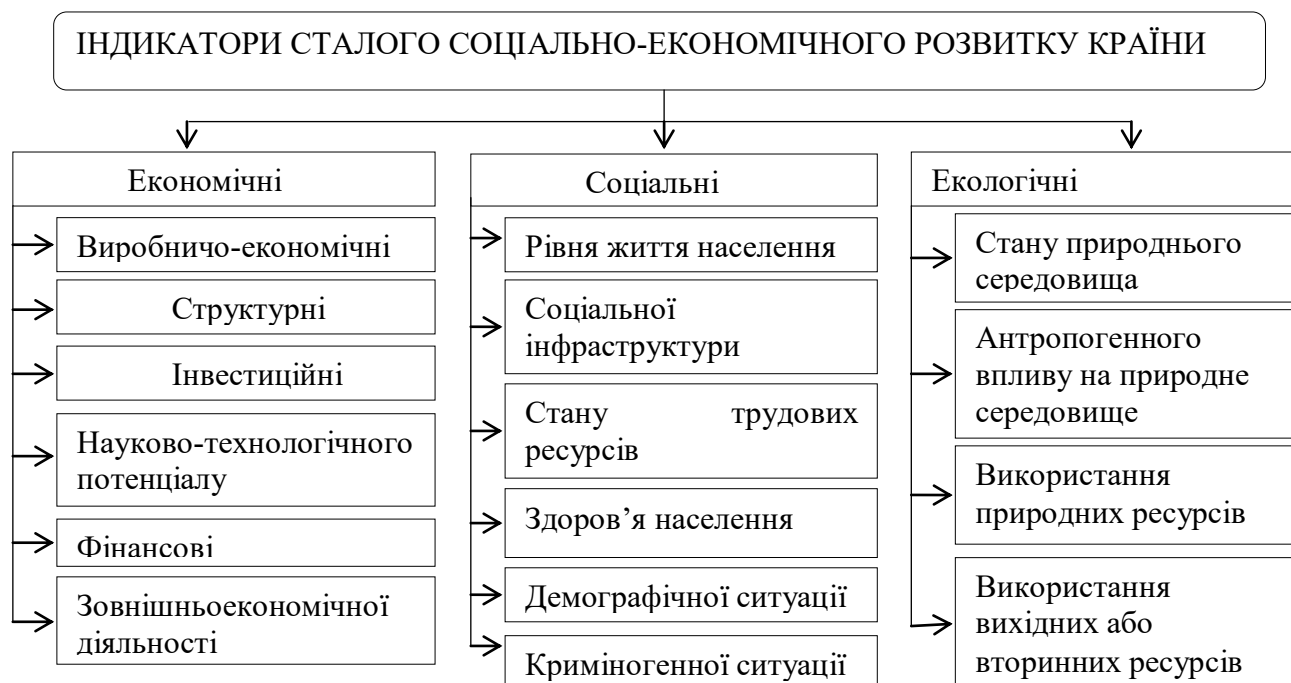

Рис. 1. Основні індикатори сталого розвитку економіки